

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

JOLITA ZALESKIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

BANKŲ TEISĖS ŠALTINIAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Algirdas Miškinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BANKŲ TEISĖS ESMĖ	7
1.1. Bankų teisės samprata	7
1.2. Bankų teisės sistema.....	10
2. BANKŲ TEISĖS ŠALTINIŲ SISTEMA IR JOS ANALIZĖ	12
2.1. Bankų teisės šaltinio samprata.....	12
2.2. Bankų teisės šaltinių sistema ir klasifikacija	14
2.3. Norminio teisės akto kaip pagrindinio bankų teisės šaltinio analizė.....	17
2.4. Tarptautinio pobūdžio teisės šaltinių reikšmė Lietuvos bankų teisės šaltiniams	24
2.5. Papildomi bankų teisės šaltiniai	30
3. BANKŲ TEISĖS ŠALTINIŲ SANTYKIS SU GRETIMŲ TEISĖS ŠAKŲ ŠALTINIAIS IR BANKŲ TEISĖS AKTŲ SISTEMINIMAS	35
3.1. Bankų teisės ir gretimų teisės šakų šaltinių panašumai bei skirtumai.....	35
3.2. Bankų teisės normų sisteminimo reikšmė	37
IŠVADOS	41
SANTRAUKA	43
SUMMARY	44
LITERATŪROS SĄRAŠAS	45
PRIEDAI	51

IVADAS

Lietuvių tautos ir valstybės XX a. paskutinis dešimtmetis buvo toks lūžio laikotarpis, per kurį Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, įvairiose valstybės gyvavimo srityse įvyko didelių pokyčių. Atkūrus suverenią Lietuvos valstybę, buvo siekiama kuo greičiau sudaryti sąlygas laisvos rinkos ūkiui rasti ir vystyti. Viena iš neabejotinai svarbių ir reikšmingų sąlygų – atitinkamų teisės normų buvimas. Kai kuriose srityse teko pradėti iš esmės nuo „nulinės“ padėties. Kaip vieną iš tokių sričių galime įvardyti bankų veiklą ir jos teisinį reguliavimą.

Tuometinė Lietuvos bankų teisinė bazė buvo kuriama stokojant konceptualaus teisinio pagrindimo. Priimtus pagrindinius teisės aktus kūrė daugiausia ne teisininkai, o finansininkai teoretikai ir praktikai, besiremdami tiek tarpukario Lietuvos, tiek Vakarų valstybių sukaupta patirtimi, tačiau, vien tik finansinių žinių nepakako, kad suformuluoti ir priimti įstatymai turėtų teisinę galią, leidžiančią efektyviai kontroliuoti procesus bankų sistemoje bei sukurti stabilią ir patikimą bankų teisinę bazę. Tačiau po tokio „išbandymų“ dešimtmečio jau turime kur kas palankesnes aplinkybes. Tai ir įstatymų leidėjo patirtis, ir bankų teisės normų taikymo praktika, ir integracijos į Europos Sąjungos teisinę erdvę sąlygota aiški tolesnė teisėkūra.

Kadangi bankinė ir finansinė veikla plėtojosi, daugėjo ir specialių teisės aktų arba teisės aktų, kuriuose numatytos tam tikros išimtys dėl bankų veiklos ypatumų, kurie ir sudarė naują teisės aktų grupę. Šių teisės normų visumai apibūdinti pradėtas vartoti terminas - *bankų teisė*.

Bankų teisės, kaip atskiros teisinės sistemos ar teisės šakos Lietuvoje suformuota teisinė doktrina dar nėra išskyrusi. Pagrindinė problema, jog teisininkai dar svarsto: kokios teisės normos turi būti priskiriamos bankų teisei ir, ar galima pripažinti tokią teisę egzistuojant.

Pasak A. Vaišvilos¹, „kadangi santykiai, susiklostę bankų veikloje, sudaro savarankišką visuomeninių santykių grupę, bet atskiros bankų teisės šakos nėra, nes nėra poreikio reguliuoti tuos santykius kitokiu metodu, negu tai daro finansų teisė“. Tačiau šiuo aspektu polemizuoja R. Černius ir V. Toločko, knygoje „Teisinė bankų veiklos aplinka“², aptardami ir pristatydami bankų teisės apibrėžimą, bankų teisinės veiklos aplinką bei bankų teisės kaip atskiros teisinės sistemos reikšmę. Taip pat apie bankų teisę, kaip atskirą teisės sistemą bei jos nepriklausomumo būtinumą kalba ir daugelis užsienio autorių, iš kurių reiktų išskirti rusų autorius: L.G. Efimova, D.G. Aleksejeva, E.G. Xomenko, A.A. Tedeev ir kiti. Ypač plačiai terminą bei kaip atskirą teisės institutą, bankų teisę, traktuoja amerikiečių mokslininkai teigdami, jog bankų teisė, tai ne tik bendri bankų darbo organizavimo principai, bet ir normų visuma, kuri reguliuoja finansinius ir su jais susijusių paslaugų teikimą.

¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 337.

² Černius R., Toločko V. Teisinė bankų veiklos aplinka. Vilnius. 2002.

Norint geriau suvokti bankų teisės esmę, būtina susipažinti su bankų teisės šaltiniais, jų rūšimis, vaidmeniu ir vieta bankų teisės šaltinių sistemoje. Teisės šaltinių teisingas supratimas, klasifikavimas ir įvertinimas leidžia teisingai pritaikyti teisės normas praktikoje, kas ir apsprendžia šios temos **aktualumą ir svarbumą**.

Sekantis pastarosios temos aktualumo ir naujumo aspektas tai, jog ko dar tikrai trūksta mūsų šalyje – tai visų minimų ir kitų bankų teisei svarbių problemų mokslinės analizės, brandžios teisinės doktrinos. Tyrimą galima laikyti originaliu, nes šiame darbe nagrinėjama tema Lietuvoje yra visiškai nauja ir šis darbas yra pirmasis bandymas į ją pažvelgti išsamiau, aptarti tai, ko dar nėra vienas Lietuvos autorius išsamiau neanalizavo savo darbuose bankų teisės temose, kas dar nėra plačiai polemizuojama ir diskutuojama tarp Lietuvos teisės žinovų ar mokslininkų.

Tyrimo **objektas ir dalykas** – bankų teisės šaltiniai. Tyrimo objektu laikytina šaltinis, kaip bankų teisės šaltinis kitų teisės šaltinių fone. Taip pat analizuojama jo reikšmė bei tendencijos. Tyrimo dalykas – bankų teisės šaltinis plačiąja prasme.

Iki šiol moksliniuose darbuose buvo nagrinėjami tik atskiri bankų veiklos aspektai, išsamesnių mokslinių darbų ar studijų, skirtų Lietuvos bankų teisės šaltiniams neturime, todėl, manytina, kad pastarasis darbas praplės tyrimus teisinės bankininkystės srityje, padės susisteminti autorių darbuose išsakytas tezes bei mintis bankų teisės ir bankų teisės šaltinių problematika.

Šiame darbe norėtume išvengti gilesnių ir platesnių diskusijų dėl teisės sistemos, jos skirstymo į šakas, pošakius, institutus, poinstitučius pagrindų, tai atskiro gana rimto tyrimo dalykas, todėl šiame darbe autorė nagrinėja bankų teisės šaltinius bankų teisės šakos aspektu.

Šio darbo **tikslas** – išsiaiškinti Lietuvos bankų teisės šaltinius, jų rūšis, vaidmenį, raidą ir vietą bankų teisės šaltinių sistemoje, išskirti, kurie teisės šaltiniai yra pagrindiniai, kuriems skiriamas tik papildomas vaidmuo, kokia yra Lietuvos bankų teisės šaltinių hierarchija, ar reikalingas bankų teisės sisteminimas.

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą darbe keliami pastarieji **uždaviniai**:

- apžvelgti bankų teisės sampratą, apibrėžimus, esančią bankų teisės sistemą;
- išsiaiškinti bankų teisės šaltinio sampratą bei apžvelgti bankų teisės šaltinių sistemą;
- išskirti ir atskirai išanalizuoti kiekvieną bankų teisės šaltinių rūšį, jo svarbą bankų teisėje, bankų teisės sistemoje;
- atlikti kokybinį bei kiekybinį tyrimus bankų teisės šaltinių klausimais, juos vertinant statistiniu bei specialistų nuomonių aspektais;
- išanalizuoti bankų teisės sisteminimo reikšmę ir būtinybę;

Hipotezė – teiginys – Lietuvoje bankų teisės, kaip atskiros bankų teisės šakos nėra, tačiau, tai, jog atitinkami bankų teisės šaltiniai būtų susisteminti atskiruose teisės aktų rinkiniuose, lemtų atsakingesnę teisininkų požiūrį į besiformuojančią bankų teisę bei jos sistemą Lietuvoje.

Tyrimo metodai. Analizuojant bankų teisę, bankų teisės šaltinių problematiką ir ateities perspektyvas Lietuvos Respublikoje santykyje su Europos Sąjunga bei formuluojant šio darbo išvadas buvo remiamasi sisteminiu, loginiu, statistiniu, istoriniu, lyginamuoju, tyrimo rezultatų apdorojimo tyrimo metodais. Taip pat atliekami atskiri tyrimai: kokybinis – specialistų apklausa ir kiekybinis – teisės aktų statistiniai duomenys.

Sisteminis metodas padėjo išanalizuoti bankų teisės bei bankų teisės šaltinių reglamentavimo problemas tiek teisės, tiek finansų bei bankininkystės mokslų kontekste, kiek tai būtina šio darbo tikslams pasiekti.

Loginis metodas būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį, pateikiant išvadas bei apibendrinimus.

Istorinis metodas buvo naudojamas nagrinėjant nacionalinę teisę, užsienio valstybių teisės doktriną bei Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas bankų teisės srityje, lėmusias tam tikrą vyksmą bei evoliucionavimąsi bankų teisėje.

Statistinis metodas naudojamas atliekant bankų teisės šaltinių analizę – tyrimą. Buvo surinkti statistiniai duomenys apie bankų teisės šaltinius, jų kiekvienos rūšies kiekį, keitimo ar priėmimo dažnumą, pagrindiniai reglamentuojami klausimai, kuriais remiantis buvo priimtas, pakeistas ar sukurtas naujas bankų teisės aktas – šaltinis.

Lyginamasis metodas naudojamas atskleidžiant Lietuvos bankų teisės unifikavimo procesą, siekiant suderinti savo teisinę bazę su Europos Sąjungos teisės aktais, reformuojant ir tobulinant bankų teisės sistemą, praktinę bankų veiklą.

Tyrimo rezultatų apdorojimo metodas buvo naudojamas statistinio tyrimo, su bankų teisės šaltiniais, gautiems duomenims apdoroti, susisteminti, išanalizuoti bei pateikti savas išvadas ir pasiūlymus.

Kiekybinis tyrimas buvo atliktas surinkus, suskirsčius ir įvertinus kiekybiniu aspektu teisės aktus bankų teisės klausimais. Toks tyrimas pasirinktas atsižvelgiant į darbo temą, ir kurio metu surinkti duomenys apie atitinkamus bankų teisės šaltinius leido spręsti apie bankų teisės šaltinių svarbumo laipsnį, kaitą, aktualumą, jų keitimo, priėmimo priežastis ir kt. Tyrimas susideda iš dviejų dalių, t.y. tie patys bankų teisės aktai – šaltiniai - buvo atrenkami, analizuojami ir skaičiuojami vieneri metai iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, ir analogiškai paskutiniai vieneri metai jau Lietuvai esant Europos Sąjungos valstybe nare. Tokie laikotarpiai pasirinkti neatsitiktinai, kadangi autorė darė prielaidą, kad bankų teisės šaltinių kaita susijusi su nacionalinės teisės derinimu prie Europos Sąjungos teisės. Tokio pobūdžio tyrimas reikšmingas, nes galima palyginti, įvertinti atitinkamų bankų teisės šaltinių kaitą vienu ir kitu Lietuvai svarbiu laikotarpiu ir išsiaiškinti teisės šaltinių priėmimo ir kaitos priklausomybę.

Kokybiniam tyrimui - specialistų apklausai atrinkti specialistai, dauguma jų - bankų teisininkai, dirbantys bankų teisės reglamentuojamose srityse mažiausiai 5 metus. Apklausa atlikta raštu pateikiant klausimus, susijusius su bankų teise bei bankų teisę reglamentuojančiais teisės aktais. Respondentai specialiai parinkti skirtingų pareigybių, kad būtų gauti išsamesni duomenys, leidžiantys pažvelgti į nagrinėjamos temos problematiką įvairiais aspektais. Atitinkamos srities specialistai buvo apklausti pagilintu rašytinio apklausos metodu, taikant iš anksto parengtą apklausos struktūrą. Atliekant apklausą pagrindinis dėmesys skirtas bankų teisės aktų sistemai bei sampratai, jų kaitai bei ateities perspektyvoms. kia paž

Reikia pažymėti, kad specialistų, kurių specializacija ir sritis būtų bankų teisė doktrininis aspektu, Lietuvoje nėra labai daug. Tai galime pagrįsti ir tokia problema, kaip kurso “bankų teisė” universitetuose nebuvimą, išskyrus Mykolo Romerio universitetą. Kitose Lietuvos mokslo įstaigose tokio dalyko nėra. Todėl atitinkamai šio tyrimo respondentais ir buvo pasirinkti tik toje srityje dirbantys specialistai. o ne atlikta atskira anketinė apklausa, nes atsižvelgiant į šios srities „nepopuliarumą“ atitinkamai būtume gavę labai netikslius duomenis.

Gilindamasi į nagrinėjamos temos problematiką ir darbo teiginiams bei išvadoms pagrįsti, darbo autorė stengėsi pasinaudoti pačia įvairiausia medžiaga, pradedant įvairių teisės aktų analize, iš kurių reiktų paminėti Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių įstatymus, Europos Sąjungos teisės aktus, poįstatyminius teisės aktus, kuriuose įtvirtintos bankų teisės veiklos nuostatos, ir baigiant bankų veiklai skirtais internetiniais puslapiais, taip pat įvairiais užsienio bei Lietuvos autorių darbais.

Darbą sudaro įvadas, trys dalys ir išvados. Kiekviena darbo dalis suskirstyta į skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį, kuriuose analizuojami skirtingi to paties klausimo aspektai. Darbo sandarai įtakos turėjo ir tai, kad darbe nagrinėjami ne tik banko teisės šaltiniai, teisinio reglamentavimo problematika, tačiau atskleidžiama ir pačio, bankų teisės instituto, teisės šaltinio specifiška, bankų teisės sisteminimo problematika.

1. BANKŲ TEISĖS ESMĖ

1.1. Bankų teisės samprata

Šiandien, kasdienėje veikloje jau turbūt daugelis neįsivaizduoja savo gyvenimo be banko, banko paskolų suteikimo, piniginių pervedimų bei kitų bankinių operacijų. Bankas, jo teikiamos paslaugos ypatingai verslo pasaulyje bei valstybės politinėje – ekonominėje – socialinėje veikloje užima vos ne pačias pirmąsias pozicijas ir vaidina lemiamą vaidmenį.

Didžiajame Lietuvių kalbos žodyne³ banko samprata pateikiama kaip - įstaiga ar įstaigų sistema, atliekanti įvairias operacijas su pinigais; tos įstaigos patalpos.

Lietuvos Respublikos bankų įstatyme bankas apibrėžiamas kaip – komercinis bankas ir specializuotas bankas⁴. Šiuo aspektu tame pačiame Lietuvos Respublikos bankų įstatyme komercinis bankas reglamentuojamas kaip - Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę⁵. Specializuotą banką galime apibrėžti kaip kredito įstaigą, kuriai išduota licencija suteikia teisę išleisti ir tvarkyti elektroninius pinigus.

Teisė – socialinis interesas, paverstas visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta žmonių elgesiui norminti, priešingiems interesams derinti.⁶ Bankų veiklos ypatumai lėmė, kad šiai veiklai reguliuoti buvo priimti teisės aktai, kuriuose įtvirtintos visiškai naujos specialios taisyklės, arba paprastai taikomose taisyklėse numatytos tam tikros išimtys. Bankinė ir finansinė veikla plėtojosi, darėsi vis įvairesnė, todėl daugėjo specialių teisės aktų, kurie galiausiai sudarė naują teisės aktų grupę. Dažnai šių teisės normų visumai apibūdinti vartojamas terminas *bankų teisė*⁷. O pagrindiniu bankų teisės veiksnium šiuo atveju galima laikyti bankų egzistavimą apskritai.

Skaitant ir analizuojant įvairią literatūrą bankų teisės klausimais, galima pastebėti, jog iš tikrųjų nėra bendros nuomonės, ar apskritai galima pripažinti tokią – bankų teisę egzistuojant, mat problema yra pati specifinė bankų veikla⁸.

Analizuojant įvairius literatūros šaltinius bankų teisės klausimais galima pastebėti tai, jog bankų teisė kaip atskira bankų teisės šaka labiausiai yra išsivysčiusi bei atskirai reglamentuojama Vakarų Europos valstybėse, ypatingas dėmesys bankų teisei skiriamas Jungtinėse Amerikos Valstijose. Amerikiečių mokslininkai (kurių veikalus aprašė bei išanalizavo rusų mokslininkai⁹)

³ <http://www.lkz.lt/startas.htm>. prisijungimo laikas: 2006 07 25

⁴ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. Žin., 2004, Nr. 54-1832.

⁵ Ten pat.

⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 63.

⁷ Černius R., Toločko V. Teisinė bankų veiklos aplinka. Vilnius. 2002. P 8.

⁸ Dauguma bankų funkcijų yra tokios, kurias gali atlikti ir daugelis kitų įstaigų.

⁹ Ефимова Л.Г. Банковское право. Москва. 1994. P. 6.

bankų teisės terminą traktuoja labai plačiai. Anot jų, bankų teisė, tai ne tik bendri bankų darbo organizavimo principai, bet ir normų visuma, kuri reguliuoja finansinių ir su jais susijusių paslaugų suteikimą. M. L. Kogan bankų teisės terminą apibūdina, kaip teisės normų visumą, kuri reguliuoja bankų veikloje esančius įgaliojimus, pareigas ir atsakomybę įvairiuose santykiuose su banku. Pačius santykius jis priskiria prie ūkinių teisinių santykių, o bankų teisę - ir prie viešosios, ir privačiosios teisės. Viešoji teisė apima valstybės priežiūrą, o privačioji - bankų sutarčių teisę. Analogiškai galima priskirti ir Lietuvos bankų teisę.

Plačiai bankų teisės terminą naudoja Rusijos Federacijos mokslininkai. Anot A.A. Tedeev, bankų teisė – tai teisės šaka, reguliuojanti visuomeninius santykius, atsirandančius bankinės veiklos srityje¹⁰. Anot Rusijos autorių per paskutinius 5 metus bankų teisės terminas vartojamas vis plačiau, bet dar dažnai bankų teisei apibūdinti vartojami bankų taisyklių, bankų tradicijos ir bankų praktika terminai, nes nėra konkretaus vieno kodekso ar teisės akto, kuris reglamentuotų visą bankų veiklą¹¹.

Šiuo metu Rusijos Federacijoje bankų teisė dažniausiai priskiriama prie verslo – komercinės teisės, tačiau, anot Rusijos Federacijos mokslininkų, jei toliau ekonominiai santykiai vystysis tokiu tempu, kaip dabar, tai greičiausiai susiformuos atskira bankų teisės šaka, turinti bendrų bruožų su kitomis teisės savarankiškomis šakomis. Kaip apibendrina A.A. Tedeev¹², daugelis rusų autorių jau dabar išskiria bankų teisę kaip savarankišką teisės šaką su savo dalyku ir teisinio reguliavimo metodu.

Apžvelgus rusų autorių literatūrą bankų teisės klausimais, autorė drįsta teigti, kad Rusijos Federacijoje bankų teisė yra išsivysčiusi kur kas labiau nei Lietuvoje, tai rodo ir mokslinių darbų, išleistų knygų bankų teisės temomis kiekis.

Lenkijos Respublikoje, bankų teisė bei kapitalo rinka paskutinius keturiolika metų formuojasi bei vystosi remiantis Prancūzijos Respublikos, Vokietijos Federacinės Respublikos bei Jungtinių Amerikos Valstijų institucijų reglamentuojama bei praktiškai taikoma teise¹³, tačiau kaip tokio atskiro kodekso, teisės rinkinio skirto bankų teisei, bankų veiklai reglamentuoti neturi. Bankų teisės normas, kaip ir Lietuvoje, galima surasti daugelyje skirtingų teisės aktų, kodeksų, įstatymų ir kt.

Taigi, kaip matyti, iš pateiktos trumpos apžvalgos apie mūsų kaimynėse šalyse vyraujančią bankų teisės sistemą ir jos reglamentaciją, nenuostabu, jog panaši sistema vyrauja ir Lietuvoje.

¹⁰ Tedeev A.A. Банковское право в схемах и таблицах с комментариями. Москва. 2005. P. 9

¹¹ Ефимова Л.Г. Банковское право. Москва. 1994.

¹² Tedeev A.A. Банковское право в схемах и таблицах с комментариями. Москва. 2005. P. 11-12.

¹³ Pietrzak.B System bankowy w: B. Pietrzak, Z. Polański, System finansowy w Polsce. Lta dziewięćdziesiąte. – Warsaw, 2001. P. 205.

Analizuojant lietuvių autorių darbus¹⁴, bankų teisę, remiantis specifine pačių bankų veikla bei bankų teisę reglamentuojančiais įvairiais taisyklių rinkiniais galima apibūdinti keliais variantais. Literatūroje yra išskiriami pastarieji teoriniai aspektai bankų teisės apibrėžimui ir sampratai pateikti :

- institucinis;
- funkcinis.

Kalbant apie institucinę bankų teisės apibrėžimą, bankų teisė apibūdinama kaip eilė teisės aktų, tarptautinių sutarčių bei taisyklių visuma, kuri sukuria tam tikrą bankų teisės aktų sistemą reguliuoti būtent tik bankų veiklą, steigimą, bankų sistemos veikimą bei priežiūrai, veiklos vykdymo sąlygas. Kaip teigia R. Černius ir V. Toločko: „šios teisės normos yra pagrindas kurti bankų teisei - tokiai, kaip ji suprantama pagal funkcinę apibrėžimą“.¹⁵

Kalbant apie bankų teisės apibrėžimą funkciniu aspektu, labiau akcentuojama pati bankų funkcinė veikla, t.y. koku tikslu buvo sukurtas bankams skirtų taisyklių rinkinys ir koks turėtų būti šios taisyklių sistemos praktinis tikslas. Funkciniame apibrėžime taip pat akcentuojamos galiojančios teisės nuostatos, o tai reiškia, kad bankų teisės plėtra vyksta nuolatos atsižvelgiant į bendrojo pobūdžio teisės aktų pasikeitimus¹⁶.

Žinoma, yra daug įvairiausių teorijų ir teiginių bankų teisės apibrėžimo aspektu. Visi apibrėžimai yra panašūs, tačiau neretai ir skiriasi. Šiame darbe sąvoka *bankų teisė* bus vartojama objektyviosios teisės prasme, t.y. Lietuvoje galiojančių teisės normų sistemai apibūdinti. Tai Lietuvos Respublikos Konstitucijos, ratifikuotų tarptautinių sutarčių, įstatymų, Lietuvos banko nutarimų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, kitų poįstatyminių norminių aktų ar kitų teisės normų visuma, nustatanti bankų veiklos sąlygas Lietuvoje.

Sąvoka *bankų teisė* gali reikšti ir vieną iš teisės mokslų, kuris tiria teisės normas, reguliuojančias bankinius santykius ir jų įgyvendinimo praktiką. Be to, ši sąvoka gali reikšti ir studijų discipliną, dėstomą studentams aukštojoje mokykloje. Kaip ir minėta aukščiau, deja šis specialus kursas Lietuvoje dar nėra populiarus tarp Lietuvos universitetų.

Analizuojant įvairius teisės aktus galima teigti, jog vadinamoji bankų teisė apima bankų sąskaitas, bankų paskolų teikimą, kredito linijas, kredito korteles, įsakomuosius vekselius, čekius, akredityvus, pinigų išleidimą į apyvartą, likvidumą ar kitokią veiklą. Taip pat nemažą dalį bankų teisės užima kapitalo rinkos teisė, kuri apima taip pat bankų teisės stričiai priklausančias akcijas, obligacijas, vekselius ir kt.

¹⁴ Černius R., Toločko V. Teisinė bankų veiklos aplinka. Vilnius. 2002. Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų raida ir integracija į Europos Sąjungos finansų sistemą. Vilnius, 2005. ir kt.

¹⁵ Černius R., Toločko V. Teisinė bankų veiklos aplinka. Vilnius. 2002. P. 9.

¹⁶ Ten pat.

Taigi, literatūros šaltinių analizė leidžia daryti išvadą, kad dauguma autorių - mokslininkų bankų teisę supranta kaip teisės normų visumą, kuri reguliuoja bankų veiklą t.y. nustato bankų ir kitų kredito įstaigų statusą, reguliuoja tarpbankinius santykius, taip pat privačius santykius tarp bankų ir jų klientų. Taip pat bankų teisės terminą supranta ir formuluoja tyrimo metu apklausti respondentai teisininkai. Į klausimą, ar Lietuvoje jau galime išskirti bankų teisę kaip atskirą teisės šaką, apklaustieji respondantai pasidalino į dvi pozicijas palaikančias puses: vieni teigė, kad šiuo metu Lietuvoje bankų teisė yra finansų teisės institutas, civilinės teisės institutas ar pošakis, kad bankų teisės šakos Lietuvoje tikrai dar nėra ir nėra būtinybės ją atskirti į savarankišką teisės šaką, kiti linkę manyti, kad jau dabar galima išskirti tokią teisės šaką egzistuojant arba diskutuoti, ar nevertėtų jos išskirti ateityje.

1.2. Bankų teisės sistema

Teisės sistema – tai objektyviosios teisės vidinė sandara, išreiškianti teisės normų suderinamumą ir jų skirstymą į šakas, pošakius, institutus ir poinstitučius; tai teisės normų visumos egzistavimo ir veikimo būdas, kur visos teisės normos sureguliuotos, susijusios tarpusavio priklausomybe ir veikia garantuodamos viena kitos veiksmingumą.¹⁷

Šiuolaikinėse romanų-germanų teisės tradicijos šalyse teisės sistema pirmiausia suprantama kaip tokia teisės normų visuma, kurią dėl tarp atskirų normų esančių sisteminių ryšių galima dalinti į teisės institutus, o pastaruosius jungti į dar stambesnius darinius- teisės šakas. Giminingi vienos ar kitos srities visuomeniniai santykiai suponuoja atitinkamą teisės šaką (civilinės, baudžiamosios ir kt.) arba “tai plačiausios apimties teisės normų grupė, apimanti teisės institutus, teisės pošakius ir reguliuojanti vienos rūšies visuomeninius santykius jai būdingu metodu”¹⁸ “Tačiau keičiantis žmonių poreikiams, esamoms gyvenimo situacijoms atsiranda naujų teisės institutų arba, plečiantis įvairioms teisės normoms, esami teisės institutai virsta nauju, bendresniu teisinės integracijos dariniu – teisės pošakiu ar net atskira, savarankiška teisės šaka, kuri reguliuoja ne tik naują socialinių santykių sritį, bet ir nauju, tik jai būdingu metodu.”¹⁹

Bankų teisės sistemos, kaip tam tikros visos teisės sistemos - subsystemos, klausimu mokslinės diskusijos Lietuvoje nebuvo ir tokią padėtį pirmiausia lemia norminės medžiagos stygius²⁰ bei atitinkamos teisės doktrinos nebuvimas. Todėl darbe bandoma, remiantis įvairiais

¹⁷Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 335.

¹⁸ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius. 2000, P. 146; Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius 2000, P.262.

¹⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius 2000, P.262.

²⁰Kita vertus, bankų veiklą reguliuojančių teisės aktų skaičius per pastaruosius keletą metų labai sparčiai didėjo. Jau vien iš šiame darbe pateiktų bankų teisės šaltinių ir atlikto statistinio tyrimo galima matyti, kaip sparčiai formuojasi Lietuvos bankų teisės sistema.

įstatymais bei bendra teisės sistemos samprata, išvesti bei pateikti savą bankų teisės sistemos sampratą.

Teisės normų, kuriomis reguliuojama su bankais susijusi veikla, sisteminimas leistų suformuoti darinius, iš kurių kiekvienam būdinga konkreti bankinio teisinio reguliavimo funkcija ir kas, galima teigti, sudarytų vidinę bankų teisės sistemos struktūrą. Apžvelgiant ir įvertinant bankų veiklą reglamentuojančias normas galima būtų išskirti tam tikrus bendruosius bankų teisės institutus, pavyzdžiui, bankų priežiūros institutas; bankų sąskaitos institutas, indėlių institutas; atsiskaitymų institutas ir kiti.

Plačiąja prasme, bankų teisės vidinę sistemą sudaro normos, reguliuojančios bankų veiklą, jų steigimą, bankų sistemos veikimą bei priežiūrą, veiklos vykdymo sąlygas, bankų sąskaitas, kredito linijas, kredito korteles, įsakomuosius vekselius, čekius, akredityvus, pinigų išleidimą į apyvartą, likvidumą ar kitokią su jais susijusią bei vykdomą veiklą.

Kadangi bankų teisė nėra kodifikuota ar kaip kitaip koncentruotai surinkti ir suderinti ją reglamentuojantys teisės aktai, nėra išdėstyta sistemiškai ir suskirstyta į institutus ar pošakius, tai labai sunku plačiau kalbėti apie vidinę Lietuvos Respublikos bankų teisės sistemą. Kitaip yra kalbant apie išorinę bankų teisės sistemą, t. y. bankų teisę reglamentuojančių įstatymų sistemą – teisės normų išdėstymas norminiuose aktuose užtikrinant jų tarpusavio funkcinį suderinamumą reguliuojant bankų teisinius santykius. Lietuvos Respublikos banko internetiniame puslapyje²¹ yra nurodyta pastarųjų banko veiklai taikytinų įstatymų rinkinys, kuriame yra patys svarbiausi įstatymai taikytini bankų veiklai reguliuoti. Autorės nuomone bei specialistų (su kuriais buvo atliktas tyrimas) iš tos visos gausos svarbiausi yra Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, Lietuvos Respublikos finansų staigų įstatymas, Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, reglamentuojantis bankų teisę privatinės teisės prasme. Taip pat negalima nepaminėti, jog Lietuvoje bankai savo veikloje vadovaujasi ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos bankų priežiūros institucijos priimtais teisės aktais, savo statutais (įstatatais), vidaus teisės aktais - taisyklėmis.

²¹ <http://www.lb.lt/lt/aktai/index.htm>, prisijungimo laikas: 2006 09 02

2. BANKŲ TEISĖS ŠALTINIŲ SISTEMA IR JOS ANALIZĖ

2.1. Bankų teisės šaltinio samprata

Teisės mokslo prasme, teisės šaltinis – teisės normos išraiškos priemonė, būdas²². Teisės filosofas H.L.A. Hartas išskiria jo vartojimą "materialine", arba "istorine", prasme, ir "formaliąja", arba "teisine", prasme. Pirmąją neteisine prasme tai reiškia priežastinę, arba istorinę įtaką, paaiškinančią konkrečios teisės normos konkrečioje vietoje ir laike faktinį egzistavimą, pavyzdžiui, parodoma, kad tam tikra dabartinė Olandijos teisės norma galėjo kilti iš Romėnų teisės, arba teigiama, kad darbo teisės plėtojimąsi lėmė profsajungų politiniai veiksmai. Teisine prasme ši sąvoka reiškia kriterijus, pagal kuriuos konkrečioje teisinėje sistemoje norma yra pripažįstama galiojančia. Pagal šiuos kriterijus privalomai teisė atskiriama nuo kitų neprivalomų socialinių ir moralinių normų, taip pat teisė de lege lata nuo teisė de lege ferenda.²³

A.Vaišvila išskiria du teisės šaltinio terminus: teisės normų šaltinis ir teisinės minties šaltinis. Teisinės minties šaltiniai - tai kodeksų, konkrečių įstatymų, papročių tekstai, teisės doktrinos, literatūros kūriniai, iš kurių gauname informacijos apie juose suformuluotas, komentuotas tam tikros epochos ar šalies teisės normas ir jomis ikūnytas teisinio reguliavimo idėjas. Tuo tarpu *teisės normų šaltinis* - tai žmonių interesai ir tuos interesus teisės normomis paverčiančios teisėkūros procedūros. Žmonių interesai yra materialusis teisės normų šaltinis tuo atžvilgiu, kad jie lemia istoriškai besikeičiantį teisės normos turinį. Tuo tarpu teisės normų formos šaltinis yra teisėkūros subjekto kompetencija ir teisėkūros procedūros, pagal kurias norma sukurta. Jis sukuria teisės normos juridinę galią ir tą galią išreiškiantį teisės aktą - dokumentą. Tad išorinė teisės normų forma yra teisės aktai - dokumentai, kur ta norma yra suformuluota ir iš kurių pobūdžio sprendžiama apie teisės normos juridinės galios tipą²⁴.

Anot žymaus vokiečių teisininko teisinio pozityvizmo atstovo H. Kelsen'o, teisės šaltinis – tai teisės normų išorinė išraiškos forma. Jis gali reikšti ir visus teisėkūros būdus ir teisės galiojimo pagrindą.²⁵ Teisės šaltinis tėra metafora, turinti daugiau nei vieną reikšmę. Ji gali nustatyti kiekvieną aukštesnę teisės normą jos santykio su žemesne norma, kurios kūrimą ji reguliuoja, aspektu.

Remiantis įvairios literatūros analize, teisės šaltinius galima skirti į dvi rūšis - pirminius t.y. tiesioginius ir antrinius t.y. netiesioginius arba išvestinius. Pirminiais šaltiniais galima vadinti valstybės išleistus įstatymus ir papročius, iš kurių nepalyginamai svarbesni yra pirmieji, nes

²² Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius.: 2002. P. 54.

²³ Akehurst M., Malanzuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas.- Vilnius: Eugrimas, 2000.- P. 63.

²⁴ A.Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius, 2004. P. 299.

²⁵ Kelsen H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 199.

šiuolaikinė teisė kaip teisės šaltiniais daugiausia remiasi norminiais teisės aktais. Papročiai, kaip teisės šaltiniai, tiek teisėje apskritai, tiek vadinamojoje bankų teisėje, dabar nėra reikšmingi, nors išbraukti juos iš bankų teisės kaip teisės šaltinius būtų neteisinga. Vis dar pripažįstama visuomeninė teisinė papročio, kaip besikartojančio veiksmo, reikšmė, bet tik kai tam tikrų santykių nereguliuoja norminiai aktai. Teisiniams santykiams kartais taikomi ir antriniai teisės šaltiniai - teismo precedentas ir teisės doktrina.

Analizuojant teisės šaltinius, galima pabrėžti, jog atskirų teisės šaltinių buvimas, tai tarsi vienas iš būtinų atskiros teisės šakos požymių. Bankų teisė, nežiūrint į jos nūdienos svarbą bei reikšmę, koreliuoja tarp finansų ir civilinės teisės sistemų, todėl galima teigti, jog bankų teisės šaltiniai kartu yra ir civilinės bei finansų teisės šaltiniai. Nors kita vertus, bankų teisė turi tik jai būdingus šaltinius, kas rodo santykinį pastarojo, kad ir dar besiformuojančio, teisinio instituto savarankiškumą bendroje civilinės, finansų teisės sistemoje.

Kadangi, bankų teisė Lietuvos teisinėje doktrinoje, kaip atskira teisės šaka dar nenagrinėta, išskyrus kai kuriais aspektais K.Černiaus ir V.Toločko knygoje „Teisinė bankų veiklos aplinka“, tai nėra atskirai pateikiamas ir bankų teisės šaltinio apibrėžimas. Tačiau remiantis įvairios teisinės literatūros sistemine analize bei remiantis bendrąja teisės šaltinių samprata galima suformuluoti ir pateikti pastarąjį bankų teisės šaltinių apibrėžimą.

Bankų teisės šaltiniai – tai bankų teisės normų išraiškos formos. Tai, kompetentingos institucijos nustatyta tvarka priimtas norminis teisės aktas, įtvirtinantis teisės normas, reguliuojančias visuomeninius bankų bei su bankų veikla tiesiogiai ar netiesiogiai susijusius santykius. Ta pačia prasme bankų teisės šaltinius suprato ir kokybinio tyrimo metu apklausti respondentai.

Lietuvos Respublikoje teisės aktus, reglamentuojančius klausimus, susijusius su bankų veikla ir jos teisiniais santykiais, gali priimti: Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos bankas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, Lietuvos Respublikos Finansų ministerija ir kitos institucijos ar įstaigos.

Apskritai bankų teisės santykiai atsiranda, keičiasi ir baigiasi pagal bankų teisės normų reikalavimus, kitaip tariant bankų teisės santykiai įgyvendinami bankų teisės normomis ir tomis normomis formuojama atskira valstybės bankų politika.

Kadangi terminas “teisės šaltinis” nėra vienareikšmis, šiame darbe, analizuojant Lietuvos bankų teisės šaltinius, remiantis aukščiau aprašytais teisės šaltinio apibrėžimais, jis suprantamas kaip teisės normų, galiojančių šiuo metu Lietuvoje, išraiškos būdas, forma.

2.2. Bankų teisės šaltinių sistema ir klasifikacija

Analizuojant teisės šaltinių sampratą bei jų įvairovę savo forma, apimtimi bei reikšme jie sudaro atskirą teisės šaltinių sistemą. Kiekviena teisės šaka turi jai būdingą teisės šaltinių sistemą, kurioje teisės šaltiniai paskirstomi pagal jų reikšmę. Galima išskirti svarbiausius teisės šaltinius, tai:

- norminiai teisės aktai,
- tarptautinės sutartys,
- teisės papročiai.

Reikšmingiausi iš jų - norminiai teisės aktai, kurie dar skirstomi į įstatymus ir poįstatyminius aktus. Kaip matyti ir iš atliko kiekybinio bei kokybinio tyrimų, šių teisės aktų priimama daugiausiai, bet tuo pačiu jie dažniausiai ir keičiami bei tobulinami. (Žr. 1 ir 2 priedai).

Dažnai atskiroje teisės sistemoje tam tikri norminiai aktai būna išdėstyti atitinkamos teisės šaltinių hierarchijos principu. Lietuvos Respublikoje teisės šaltinių sistemoje aukščiausią bei svarbiausią vietą užima Lietuvos Respublikos Konstitucija, po kurios hierarchinėje sistemoje atitinkamai išsidėsto įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai. Analogiškai pagal teisinę galią yra išsidėstę ir bankų teisės šaltiniai.

Kaip teisės šaltinio apibūdinimui, taip ir teisės šaltinių klasifikacijoje nėra vieningos autorių nuomonės. Teisės filosofas anglas H.L.A.Hartas, rašydamas apie teisės šaltinius daugiausia dėmesio skiria papročiu, precedentui ir įstatymui. M.A.Glendonas, M.W.Gordonas, C.Osakwe'as teisės šaltinius skirsto į privalomuosius (įstatymai, papročiai, bendrieji principai), teisės aiškinimą ir autoritetingas nuomones (precedentinė teisė, doktrina).

Lietuvos teisės moksle teisės šaltiniams daugiau dėmesio skyrė M.Römeris, P.Leonas ir kt. P.Leonas teisės šaltinius skirstė į²⁶ :

- teisės pažinimo šaltinius (įstatymų tekstai, papročių užrašai, teismų bylos, metraščiai, literatūros kūriniai ir kt.);
- veiksnius (faktorius), kurie gimdo teisę, subjektingąją teisės sąmonę (visuomenės interesai, dorovės idėjos, tikišiniai įsitikinimai);
- priverčiamas juridines normas (papatys, teismo praktika, įstatymai).

Nūdienos Lietuvos teisės doktrinoje teisės šaltinių klausimas nagrinėjamas įvairių teisės šakų mokslininkų darbuose. Analizuojant atskiras teisės šakas pastebima jog kiekvienoje teisės šakoje atitinkamo teisės šaltinio svarba skiriasi, kiekvienoje teisės šakoje iškeliamas vis kitoks svarbesnis tai konkrečiai teisės sistemai šaltinis. Antai, civilinės teisės vadovėlio autoriai mano,

²⁶ Leonas P. Teisės enciklopedijos paskaitos. – Vilnius: Pozicija, 1995. – P. 161 – 162.

kad civilinės teisės šaltiniai yra Konstitucija, tarptautinės sutartys, kodifikuoti įstatymai, poįstatyminiai norminiai aktai. Kaip teigia šio vadovėlio autoriai, papročiai taip pat kartais gali turėti civilinės teisės šaltinio reikšmę, jeigu „jie įstatymo ar sutarties numatytais atvejais yra visuotinai pripažinti“²⁷.

O štai civilinio proceso teisės moksle be kitų tradicinių teisės šaltinių išskiriama bei pabrėžiama taip pat ir teisės doktrina²⁸. Analizuojant, kuriuos teisės aktus galima būtų priskirti baudžiamosios teisės šaltiniams, daugiau dėmesio skiriama įstatymams, Konstitucinio teismo aktams ir tarptautiniams dokumentams kaip baudžiamosios teisės šaltiniams.²⁹

Taigi, „nepaisant vis stiprėjančių globalizacijos ir teisinio suderinamumo tendencijų, teisės šaltiniai, jų hierarchiniai ryšiai gerokai skiriasi priklausomai nuo to, kokiai konkrečiai teisės tradicijai atstovauja viena ar kita teisės sistema. Vertinant šiuo požiūriu Lietuvą, darytina išvada, kad mūsų šalis priklauso romanų-germanų teisinių sistemų šeimai ir yra išsaugojusi norminio teisės akto, kaip svarbiausio šaltinio, prioritetinę reikšmę. Konstitucija ir jos pagrindu priimami įstatymai, iš kurių savo svarba išsiskiria kodeksai, - pagrindiniai Lietuvos teisės šaltinių sistemos elementai, oficialios ir privalomos teisės normų išraiškos formos“³⁰. Ne išimtis ir bankų teisės šaltinių klasifikacija.

Bankų teisės šaltinių hierarchinėje sistemoje atitinkamai yra išsikiavę pastarieji šaltiniai:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija
- Ratifikuotos tarptautinės sutartys;
- Lietuvos Respublikos įstatymai;
- Poįstatyminiai teisės aktai;

Panašiai hierarchinėje sistemoje išsidėsto ir Rusijos Federacijos bankų teisės šaltiniai. Kalbant apie Rusijos Federacijos bankų teisės šaltinius, tai pagrindinis teisės aktas reguliuojantis bankų veiklą yra Konstitucija. Joje įtvirtinta centrinio banko veiklos, centrinio banko pirmininko skyrimo, pinigų emitento ir kitos su banko veikla susijusios nuostatos. Tai, kad Rusijos Federacijos Konstitucija nustato bankų veiklos sureguliuavimo pagrindą, Rusijos Federacijos atskirų sričių išleistas teisės normas ar poįstatyminių aktų reglamentuojamas nuostatas bankų veiklos srityse neretai daro neteisėtas ir negaliojančias.

Taigi, svarbus yra bankų teisės šaltinių klasifikavimas pagal jų teisinę galią. Taip grupuojami teisės šaltiniai gali sudaryti hierarchinę sistemą, toks skirstymas atitinka teisės sistemingumo bei nuoseklumo principus.

²⁷ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P. Civilinė teisė: vadovėlis. – Kaunas: Vijusta, 1997. – P. 37.

²⁸ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 1997. – P. 45.

²⁹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998. – P. 104.

³⁰ Stankevičius R. Lietuvos draudimo teisės šaltiniai//Teisė, 2002. Nr. 42. P. 115-129.

Rusijos Federacijoje, iš bankų veiklą reguliuojančių teisės aktų galima išskirti Centrinio banko įstatymą, kuris atkartoja Rusijos Federacijos Konstitucijos straipsniuose įtvirtintas bankų veiklos nuostatas, civilinį kodeksą, kredito įstaigų įstatymą, bankroto įstatymą, valiutų reguliavimo ir valiutinės kontrolės įstatymą, vertybinių popierių rinkos įstatymą, dėl konkurencijos finansinių paslaugų rinkoje apsaugos įstatymą ir kitus normatyvinius aktus.

Pagal teisinių visuomeninių santykių reguliavimo apimtį bankų teisės šaltinius būtų galima suskirstyti į:

- bendruosius;
- bendruosius finansų ir bankų teisės;
- specialiuosius.

Prie bendrųjų bankų teisės šaltinių galima būtų priskirti tuos teisės aktus, kurie be bankų veiklos dar reguliuoja ir kitų teisės šakų visuomeninius santykius t. y. šie teisės aktai yra bendri daugelio teisės šakų šaltiniai. Jiems galima būtų priskirti pačius bendriausius klausimus reglamentuojantį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą, bei kitus teisės aktus.

Prie bendrųjų finansinių ir bankų teisės šaltinių galima priskirti įstatymus, kurie vienija teisės normas taikytinas tiek finansų, tiek bankų teisės reguliuojamų visuomeninių santykių srityse. Pastariesiems šaltiniams galima būtų priskirti Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymą, Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymą, Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą ir kt.

Prie specialiųjų bankų teisės šaltinių galima priskirti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą bei Lietuvos Respublikos bankų įstatymą, kuriuos kaip svarbiausius šaltinius pripažino ir apklaustieji specialistai (žr.priedą Nr. 2). Prie specialiųjų pastarieji bankų teisės šaltiniai priskiriami todėl, jog jie gali nustatyti kitokią tam tikrų klausimų reglamentaciją negu jau minėti bendrieji įstatymai. Specialieji bankų teisės šaltiniai įtvirtina nuostatas, taikytinas konkrečiai bankų veiklai, apibrėžia bankų vidaus veiklos taisykles, kuriomis remiantis bankas veikloje vadovaujasi savo statutu.

Reikšmingi Lietuvos bankų teisės šaltiniai yra poįstatyminiai teisės aktai. Štai atlikus kiekybinį tyrimą, vien per vienerius metus iki įstojimo į Europos Sąjungą buvo priimta 65 visų poįstatyminių aktų įvairiais klausimais (žr. 1 priedas). Kaip svarbiausius iš jų reikia išskirti Lietuvos banko valdybos nutarimus. Taip pat specifinius klausimus bankų teisės problemomis reglamentuoja ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kitos valstybės institucijos.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei pradėjus glaudžiau bendradarbiauti įvairiais klausimais su užsienio valstybėmis, bankų teisės šaltiniams didelę reikšmę įgijo ir užsienio

valstybių įstatymai, Europos Sąjungos teisės aktai bei tarptautinės sutartys, nustatančios kitokias taisykles, nei reglamentuojama lokaliniuose Lietuvos Respublikos įstatymuose.

Atskirą bankų teisės šaltinių grupę sudaro papildomi arba fakultatyvieji teisės šaltiniai, tai:

- papročiai;
- doktrina;
- teismų praktika;
- principai.

Sekančiuose darbo dalies skyreliuose aukščiau aptarti bankų teisės šaltiniai bus analizuojami išsamiau, kiekvienas aptartas atskirai, parodant, kaip bendroje šalies teisės šaltinių sistemoje atsispindi bankų teisės normos, t. y. nustatant, kiek anksčiau pateikta klasifikacija atitinka bankų teisės šaltinių klasifikaciją, kuriantis naujai Lietuvoje teisės šakai - bankų teisei.

2.3. Norminio teisės akto kaip pagrindinio bankų teisės šaltinio analizė

Galiojant teisės šaltinių hierarchijai, bet kokio teisinio ginčo sprendimas turi prasidėti nuo aukščiausiąją galią turinčio teisės šaltinio analizės. Europos valstybėse, taip pat ir kitose pasaulio šalyse, kurių nacionalinės teisinės sistemos grindžiamos romėnų teisės pradais, pagrindiniu privalomu teisės šaltiniu pripažįstamas norminis teisės aktas.

Visi valstybės norminiai teisės aktai sudaro vientisą sistemą, kurioje kiekvienas teisės aktas pagal savo juridinę galią užima tam tikrą vietą. Dažniausiai norminių teisės aktų hierarchijoje aukščiausią vietą užima Konstitucija.

Konstitucija (lot. *constitutio* – nustatymas) yra aukščiausią teisinę galią turintis įstatymas. Tai yra pagrindinis ir aukščiausias valstybės įstatymas, reguliuojantis svarbiausius žmogaus, visuomenės ir valstybės gyvenimo klausimus. Konstitucijoje yra suformuluoti pamatiniai valstybinės santvarkos principai, įtvirtintos prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės, politinės valdžios organizavimo principai, svarbiausi užsienio politikos klausimai, nuosavybės formos ir kiti klausimai.

Dabartinė Lietuvos Respublikos Konstitucija – tai aukščiausią teisinę galią turintis įstatymas, kuriam negali prieštarauti joks kitas teisės aktas. Pastarasis Konstitucijos viršenybės principas, kurį pripažįsta daugelis valstybių, įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnyje³¹: „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai“. Konstitucijos 6 straipsnyje teigiama³², jog „Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas“. Tai reiškia, kad

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014, 1992-11-30.

³² Ten pat.

Konstitucija ne tik svarbiausias valstybės įstatymas, bet ir tai, kad Konstitucija yra taikoma tiesiog nepriklausomai nuo to, ar yra jos nuostatas konkretinantys įstatymai ar kiti teisės aktai.

Konstitucija savo esme yra teisės vertybių sistema, o savo forma pagrindinis įstatymas, nes „nepavertę jos pagrindiniu įstatymu, pagal juridinę galią negalėsime jos iškelti virš kitų teisės aktų arba kitų teisės formų, kuriomis vertinamos tam tikros teisinės taisyklės“.³³ Konstituciją turi atitikti visi kiti teisės aktai. Konstitucija atiboja įvairių valstybės institucijų kompetenciją. Šio atribojimo pagrindu yra diferencijuojami įvairūs teisės šaltiniai.

Analizuojant Konstituciją, kaip pagrindinį teisės šaltinį bankų teisės šaltinių sistemoje tenka pastebėti, jog joje bankų veiklos teisiniams santykiams yra skirtas XI skirsnis „Finansai ir valstybės biudžetas“. Išnagrinėjus pastarąjį Konstitucijos skirsnį paaiškėja, jog bankų teisiniams santykiams apibrėžti ir sureguliuoti tėra skirti tik vos du Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsniai – 125 ir 126 straipsniai.

125 Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnis teigia³⁴, jog „Lietuvos Respublikos centrinis bankas yra Lietuvos bankas, kuris nuosavybės teise priklauso Lietuvos valstybei. Lietuvos banko organizavimo ir veiklos tvarką, taip pat įgaliojimus ir Lietuvos banko valdybos pirmininko teisinį statusą bei jo atleidimo pagrindus nustato įstatymas.“ Taigi, šiuo straipsniu Lietuvos Respublikos Konstitucija apibrėžia tik Lietuvos banko priklausomybę, ir nukreipiančiąją norma nurodo įstatymą. Pastarasis straipsnis buvo pakeistas 2006 m. balandžio 25 d. dėl nacionalinės teisės derinimo prie Europos Sąjungos teisės. Po šio pakeitimo Lietuvos Respublikos Konstitucija atitinka Europos Bendrijos steigimo sutarties ir protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto reikalavimus dėl ekonominės ir pinigų sąjungos trečiojo etapo.

126 Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnis teigia³⁵, jog „Lietuvos bankui vadovauja banko valdyba, kurią sudaro pirmininkas, jo pavaduotojai ir nariai. Lietuvos banko valdybos pirmininką skiria penkeriems metams Seimas Respublikos prezidento teikimu“. Analizuojant pastarąjį straipsnį pastebimi tik Lietuvos banko vadovavimui įtvirtinti principai.

Tiesiogiai remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija galima apibūdinti tik Lietuvos banką, o kalbant apie kitų bankų veiklą Lietuvoje reiktų remtis Konstitucijoje įtvirtinta 46 straipsnio nuostata³⁶, jog „(...) Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Valstybė gina vartotojo interesus“.

³³ Stačiokas S. Komentarai ir diskusijos // Konstitucija, žmogaus teisės, teisinė valstybė: Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P. 210.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014, 1992-11-30.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Ten pat.

Išnagrinėjus Lietuvos Respublikos Konstituciją kaip pagrindinį bankų teisės šaltinį bendroje bankų teisės šaltinių sistemoje tenka pabrėžti, kad ji nors ir aukščiausią galią turintis teisės norminis aktas, tačiau klausimų, susijusių su bankų teise, tiesiogiai praktiškai nereglamentuoja. Tai galima teigti palyginus su kitiems institutams skiriama vieta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Tačiau reikia pažymėti, kad nors tiesiogiai bankų veikla, bankiniai teisiniai santykiai, bankų valstybinė priežiūra ir nėra minima mūsų šalies Konstitucijoje, tai nėra įstatymo leidėjo aplaidumas. Paprasčiausiai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtintos pamatinės socialinių – ekonominių teisių nuostatos, kaip ir kitų valstybių Konstitucijose, kurias detalizuoja kiti teisės aktai.

Didžiąją bankų teisės šaltinių dalį bankų teisės šaltinių sistemoje sudaro įstatymai kaip teisės šaltiniai. Teisinėje literatūroje pats įstatymas apibrėžiamas įvairiai:

- Įstatymas – norminis teisės aktas, priimamas aukščiausiosios atstovaujamosios valstybės institucijos ypatinga teisėkūros tvarka, turintis aukščiausiąją galią ir reguliuojantis svarbiausius visuomeninius santykius, atsižvelgdamas į visų šalies gyventojų interesus ir poreikius.³⁷
- Įstatymai – tai specialia tvarka išleisti pirminiai teisės aktai, kurie turi aukščiausiąją juridinę galią, formuluoja bendrąsias teisės normas, skirtas svarbiausiems žmonių santykiams reguliuoti.³⁸
- Ir kitaip.

Anot A.Vaišvilos „iš tiesų įstatymas reguliuoja mažiau svarbius visuomeninius santykius ir turi atitikti Lietuvos Respublikos Konstituciją, ratifikuotas Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis. Pagrindinė įstatymo paskirtis – sukonkretinti, išplėsti, įgyvendinti minėtuose teisės aktuose suformuluotus teisinius nurodymus, atsiliepti į einamojo momento žmogaus teisinės apsaugos ir įgyvendinimo poreikius.³⁹ Pastaruosius teisės teorijos teiginius galima patvirtinti ir susiklosčiusia situacija Lietuvos bankų teisės reglamentacijoje. Tačiau nors įstatymas ir neturi aukščiausios galios hierarchinėje sistemoje, jis yra pagrindinis bankų teisės šaltinis dėl savo naudojimo platumo. Tai patvirtina ir apklausos metu gauti atsakymai (žr. priedą Nr. 2).

Įstatymų bei kitų norminių teisės aktų įsigaliojimo tvarką Lietuvoje nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, t.y. jos 70-72 straipsniai, ir Lietuvos Respublikos įstatymas “Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos”. Pagal pastarojo įstatymo⁴⁰ 1 straipsnį, oficialiai įstatymai ir kiti teisės aktai laikomi galiojančiais juos paskelbus “Valstybės žiniuose”.

³⁷ Vansevičius S. Valstybė ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 121.

³⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 313.

³⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 250.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas “Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos” //Valstybės žinios. 1993, Nr. I - 119.

Paskelbimo „Valstybės žiniuose“ diena yra jų išleidimo diena. Minėto įstatymo 5 straipsnis skelbia, kad „Lietuvos Respublikos įstatymai įsigalioja po to, kai juos pasirašo ir „Valstybės žiniuose“ paskelbia Respublikos Prezidentas, jeigu pačiuose įstatymuose nenustatyta vėlesnė įsigaliojimo data.“ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo paskutiniame pakeitime⁴¹ numatyta, kad, „įsigalioja (po sąlygų įvykdymo) nuo 2006 04 29. Šis įstatymas, išskyrus 6 ir 7 straipsnius, įsigalioja dieną, nuo kurios Europos Sąjungos Taryba panaikina išlygą dėl Lietuvos Respublikos pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 122 straipsnio 2 dalyje nustatytą procedūrą.“

Iš paprastųjų įstatymų atskirai reiktų išskirti kodekso svarbumą teisės šaltinių sistemoje. Privatinės teisės prasme nemažai bankų teisės klausimų reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, kuris apibrėžia pagrindines bankų teisės normas. Bankų teisės klausimams Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra skirti XLIII – XLVII skyriai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nusakomi pagrindiniai teisiniai bankinės veiklos aspektai, pateikiama paskolos sutarties samprata (6.870 str.), kreditavimo sutarties samprata (6.881 str.), vartojimo kredito sutarties samprata (6.886 str.), banko indėlio sutarties samprata (6.892 str.), faktoringo sutarties samprata (6.903 str.), banko sąskaitos sutarties samprata (6.913 str.), atsiskaitymų, akredityvų, inkaso bendrosios nuostatos.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatyta, kad detalesnei bankų veiklos reglamentacijai, priimami specialūs įstatymai. Galima manyti, kad jau patiems kodekso rengėjams buvo aišku, kad bankinė veikla yra gana plati specialaus teisinio reguliavimo reikalaujanti visuomeninių santykių sritis. Tai matome iš daugelio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsnių, kurie nurodo, kad tam tikrus klausimus reglamentuoja specialūs įstatymai, bankų veiklos taisyklės ir bankininkystės papročiai.⁴² Įstatymų leidėjui teko parengti ir priimti nemažai specialių įstatymų, reglamentuojančių bankų veiklą, taip pat neišvengta ir jų pakeitimų. Atliktus įstatymų pakeitimus vaizdžiai iliustruoja lentelėje pateikti skaičiai (žr. 1 priedą). Tai rodo bankinės veiklos srities platumą ir aktualumą.

Nors bankų teisė Lietuvoje privatinės teisės prasme dar apibendrinama kaip viso labo tik savarankiškas civilinės teisės institutas, o vienu iš pagrindinių šaltinių pripažįstamas ir tebelaikomas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, bankų teisė, kaip matyti iš pateiktos bei aptartos teisinės – apžvalginės medžiagos, yra pažengusi jau gerokai toliau, kad būtų tik vienas iš civilinės teisės institutų.

Nagrinėjant bankų teisės šaltinius viešosios teisės aspektu, reikia pabrėžti, kad pagrindiniai bankų teisės šaltiniai yra įstatymai, iš kurių kaip pagrindinius bankų veiklą reglamentuojančius galime

⁴¹ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas //Valstybės žinios. 2006 04 29, Nr. 48-1699

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas //Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262. 6.916 str., 6.931 str. 3 d., 6.932 str. 2 d., 6.935 str. 3 d.

išskirti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą, Lietuvos Respublikos bankų įstatymą, Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymą ir kitus. Šį teiginį patvirtina ir atliktas kokybinis tyrimas (žr. 2 priedas). Šiais įstatymais detalizuojama paties banko samprata, galimos bankų rūšys, bankų veiklos aspektai, bankų vidaus veiklos organizavimas, bankų steigimas bei likvidavimas, užsienio bankų veikla Lietuvos Respublikoje ir kiti klausimai, kurių nereglamentuoja nė vienas kitas Lietuvos Respublikos įstatymas.

Šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, priimtas 2004 m. kovo 30 d.⁴³ yra gana didelės apimties – 96 straipsnių. Jo paskirtis – reglamentuoti Lietuvos komercinių bankų ir specializuotų bankų bei užsienio bankų, veikiančių Lietuvos Respublikoje, taip pat jų padalinių steigimo, licencijavimo, veiklos, pabaigos ir pertvarkymo bei priežiūros tvarką, kad bankų sistema būtų stabili, patikima, efektyvi ir saugi. Anot V. Vaškelaičio, “Eurointegracinis Bankų įstatymas – bankų sistemos stabilumo ir patikimumo garantas”.⁴⁴ Šio įstatymo priėmimu buvo siekiama suderinti pastarojo įstatymo nuostatas su Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu. “Kadangi Komercinių bankų įstatymas buvo priimtas prieš dešimtmetį, savaime suprantama, kad jis neatitiko Europos Sąjungos atitinkamų direktyvų reikalavimų, todėl reikėjo sutvarkyti teisinę bazę ir šioje dalyje.”⁴⁵ Šiuo įstatymu įgyvendinami šio įstatymo priede nurodyti Europos Sąjungos teisės aktai.

Kitas bankų teisės įstatymas, reikalaujantis atskiro išskyrimo, yra Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, reglamentuojantis šalies centrinio banko statusą, nepriklausomumą, tikslus, funkcijas, organizacinius dalykus ir t.t. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo kaitą įtakojo Europos Sąjungos teisinio derinimo reikalavimai. “Reikalavimas, kad nacionalinė teisė būtų “suderinta”, nereiškia, jog Europos Bendrijos steigimo sutartis reikalauja, kad nacionaliniai centrinių bankų įstatymai būtų “suvienodinti” tarpusavyje ar su protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statutu. Nacionaliniai ypatumai gali ir toliau egzistuoti, jeigu jie nepažeidžia išimtinės Bendrijos kompetencijos pinigų srityje.”⁴⁶ Suderinti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą su Europos Bendrijos steigimo sutartimi ir protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statutu reiškia, kad turi būti pašalinti visi nesuderinamumai, kad būtų užtikrintas reikalingas Lietuvos banko integracijos į Europos centrinių bankų sistemą lygis. Paskutinis šio įstatymo keitimas buvo atliktas siekiant įtvirtinti tinkamą pinigų emisijos teisės patikėjimo Europos centriniam bankui pagrindą.

⁴³ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr.54-1832.

⁴⁴ Vaškelaitis V. Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos. Lietuvos mokslas. Vilnius. 2006. P.268.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Europos centrinio banko 2006 pranešimas apie konvergenciją. <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2006lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 09 15

Kiti Lietuvos Respublikos įstatymai: Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas, Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (bankai – taip pat akcinės bendrovės) ir daugelis kitų įtvirtina, reglamentuoja atskiras bankų veiklos bei teisinių santykių atskirus aspektus, teisinius niuansus tarp banko ir valstybės, banko ir žmogaus, banko ir užsienio valstybės, banko ir įmonės, banko ir kapitalo bei kitus teisinius ekonominius santykius.

Įstatymų, kaip bankų teisės šaltinių, visuma, reglamentuojanti bankų teisinius santykius, yra gana plati ir juose išdėstytų pagrindinių nuostatų neįmanoma perkelti vos į kelis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso skyrius, įtvirtinančius bankų teisinius santykius. Todėl autorės nuomone, žinant nūdienos bankų teisinių santykių svarbą bei atsižvelgiant į tai, jog pastaruoju metu buvo paskelbta gana nemažai naujų įstatymų, susijusių su bankų veikla bei įvertinant bankų svarbą perspektyvoje, visiškai logiška, jog būtų pradėtas kurti naujas – bankų teisės kodeksas, perimantis pagrindinio, tarp įstatymų, bankų teisės šaltinio vaidmenį.

Šiuo metu kalbant apie paprastus Lietuvos Respublikos įstatymus, kurių dauguma jau yra suderinti su Europos Sąjungos išleistais teisės aktais, ir atsižvelgiant į atliktus šio darbo tyrimus galima būtų teigti, jog Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys bankų veiklą bei teisinius jų veiklos aspektus yra pagrindiniai bankų teisės šaltiniai Lietuvos bankų teisės šaltinių sistemoje (žr. 1 ir 2 priedai).

Kaip jau minėjome, šalies teisės šaltinių sistemoje įstatymas yra pirminis teisės aktas, turintis aukščiausiąją teisinę galią. Ši galia grindžiama tuo, kad tautos įgalioto įstatymų leidėjo - Lietuvos Respublikos Seimo - priimtame įstatyme išreiškiama tautos valia svarbiausiais visuomenės gyvenimo klausimais. Įstatymų normose nustatomos bendro pobūdžio taisyklės, o jos detalizuojamos poįstatyminiuose teisės aktuose. Pastarieji teisės aktai yra leidžiami vykdomosios valdžios organų, kuriems ši teisė yra suteikiama šalies Konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra išaiškinęs, jog poįstatyminis teisės aktas paprastai yra valdymo aktas. Juo realizuojamos įstatymo normos, tačiau toks teisės aktas negali pakeisti paties įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios savo galia konkuruotų su įstatymo normomis. Jis yra įstatymo normų taikymo aktas neatsižvelgiant į tai, ar tas aktas yra vienkartinio (*ad hoc*), ar nuolatinio galiojimo⁴⁷. Tai labai svarbi nuostata, kurios, deja, Lietuvoje kartais nepaisoma.

Nors įstatymai ir yra pagrindiniai – svarbiausi teisės aktai – teisės šaltiniai, tačiau jų tinkamas įgyvendinimas priklauso nuo įstatymų lydimosiuose teisės aktuose tinkamai išdėstytų

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 1 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos panaudojimo krypčių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1994, Nr. 7-11 b.

procesinių normų. Poįstatyminiai teisės aktai, būdami bankų teisės šaltiniais, turi reglamentuoti bankų teisės reguliuojamus klausimus ir turėti norminį pobūdį. Principinis įstatymų, reglamentuojančių bankų teisinę veiklą bei santykius, ir įstatymų lydymųjų šios srities teisės aktų skirtumas yra tas, kad pastarieji aktai negali nustatyti tokių privalomų taisyklių, kurios savo galia konkuruotų su įstatymais. Teoriškai, įstatymų lydymieji teisės aktai tik detalizuoja ir sukonkretina atitinkamų įstatymų nuostatas, patvirtina jų įgyvendinimo tvarką ir procedūras, numato būtinas organizacines, materialines ir finansines prielaidas bei sąlygas šiems įstatymams įgyvendinti. Pavyzdžiui, Lietuvos banko valdybos 2004 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 183 „Dėl kredito įstaigoms skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui“⁴⁸ nustatė tokias taisykles, kurios leidžia praktiškai įgyvendinti Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymo nuostatas.

Poįstatyminiams bankų teisės aktams priskirtini bankinius teisinius santykius reguliuojantys Lietuvos Respublikos Lietuvos banko valdybos nutarimai; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymai; Valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ Tarybos nutarimai ir kitų institucijų ir tarnybų priimti teisės aktai.

Poįstatyminiai teisės aktai, priešingai nei įstatymai, neturi vieningos priėmimos procedūros. Šių teisės aktų priėmimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, tam tikri įstatymai, reglamentuojantys atitinkamų valstybės institucijų veiklas.

Poįstatyminiai aktai įsigalioja kitą dieną po jų paskelbimo, o įstatymai – nuo jų paskelbimo. Tai rodo, anot A. Vaišvilos, kad įstatymų leidėjas „poįstatyminius aktus sureikšmino labiau negu įstatymus“. „Žinant, kad įstatymas turi didesnę juridinę galią negu poįstatyminis aktas, įstatymų įsigaliojimo trukmė turėtų būti ilgesnė nei poįstatyminių aktų, nes įstatymai nustato pagrindinę elgesio taisyklę, o poįstatyminiai aktai – jau galiojančių įstatymų įvykdymo tvarką arba jų taikymą, todėl pasirošimas vykdyti pastarųjų imperatyvus objektyviai reikalauja mažiau laiko negu įstatymų“.⁴⁹ Tačiau autorės nuomone, įstatymų leidėjas tai nustatydamas pasielgė labai apdairiai, nes elgesio taisyklių nustatymas yra viena, o jų teisingas įgyvendinimas – visai kas kita.

Remiantis Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo⁵⁰ antrojo skirsnio 11 straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis, Lietuvos banko valdyba atlieka gana nemažai reikšmingų bankų organizacinei – teisinei veiklai funkcijų. Viena iš pastarųjų funkcijų – „priima nutarimus“.

Lietuvos banko priimti nauji bei patikslinti ir suderinti su Europos Sąjungos reikalavimais teisės aktai darė didelę įtaką užtikrinant pirmiausia komercinių bankų sistemos stabilumą. Lietuvos

⁴⁸ Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl kredito įstaigoms skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui“ (2004 11 25 Nr. 183)// Valstybės žinios. 2004, Nr. 174 - 6479.

⁴⁹ Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius, 2000. P.352-353.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas //Valstybės žinios. 2001, Nr. 28-890.

komerciniai bankai sustiprino vidaus kontrolės tarnybas, suteikė daugiau teisių vidaus auditui, sugriežtino paskolų teikimo reikalavimus. Bankų veikloje vis labiau tapo pastebimas konservatyvumas ir atsargumas.⁵¹ Kad poįstatyminiai teisės aktai, kaip bankų teisės šaltiniai vaidina svarbų vaidmenį, matyti ir iš tyrimo metu gautų duomenų (žr. 1 priedas). Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, poįstatyminiai teisės aktai yra tie bankų teisės šaltiniai, kurių priimamas skaičius yra didžiausias.

Analizuojant poįstatyminius teisės aktus, kaip bankų teisės šaltinius bankų teisės sistemoje, nesunku yra pastebėti, jog pagrindinė institucija, kuri daugiausiai ir dažniausiai išleidžia Lietuvos Respublikos įstatymų lydimumų teisės aktų bankų teisės bei veiklos klausimais yra Lietuvos banko valdyba. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, jog per vienerių metų laikotarpį t.y. nuo 2003 05 01 iki 2004 05 01 Lietuvos banko valdyba priėmė ir patvirtino net 41 nutarimą, iš kurių 22 priimti nauji nutarimai ir 19 nutarimų pakeitimų (žr. 1 priedas) įvairiais bankų teisės bei organizacijos klausimais. Paminėsime tik keletą tokių Lietuvos banko nutarimų: nutarimas “Dėl likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių“, nutarimas “Dėl operacinės rizikos valdymo banke bendrųjų nuostatų”, nutarimas “Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių pakeitimo”, nutarimas “Dėl mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politikos patvirtinimo” ir kiti. Kadangi Lietuvos bankas nustato kredito įstaigų veiklos riziką ribojančius normatyvus, jų dydžius ir skaičiavimo metodiką, tai daug Lietuvos banko išleidžiamų nutarimų yra šių klausimų reglamentavimas.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, jog įstatymai yra pagrindiniai bankų teisės šaltiniai, kuriuose įtvirtintos pamatinės ir reikšmingiausios bankų teisės nuostatos, tačiau įstatymų lydimumieji teisės aktai bankų teisės šaltinių sistemoje, nors ir antraeiliai teisės aktai, kaip teigiama teisės teorijoje, tačiau praktiškai jie užima svarbią vietą įgyvendinant ir tinkamai organizuojant bankų teisinius santykius.

2.4. Tarptautinio pobūdžio teisės šaltinių reikšmė Lietuvos bankų teisės šaltiniams

Dėl jau šiame darbe minėtų globalizacijos tendencijų vis svarbesni Lietuvos bankų teisei pastaruoju metu yra tarptautinio pobūdžio teisės šaltiniai. Būtent iš tarptautinio pobūdžio teisės aktų buvo kuriama, prie jų derinama lietuviškoji bankų teisės sistema. Šiuo atveju tarptautinio pobūdžio teisės šaltinius būtų galima skirstyti į Europos Sąjungos teisės aktus ir tarptautines ratifikuotas sutartis.

Kalbant apie Europos Sąjungos teisės aktus, kaip apie teisės šaltinius, darančius didžiulę įtaką Lietuvos bankų teisės šaltiniams, reikia paminėti svarbiausią pirminį Europos Sąjungos aktą Europos

⁵¹ Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų raida ir integracija į Europos Sąjungos finansų sistemą. Vilnius, 2005. P. 407.

Bendrijos steigimo sutartį, kurioje yra numatyti Europos Sąjungos teisės pagrindai ir reikalavimai ir, kuri yra taikoma tiesiogiai valstybėse narėse. Bankų veiklą reguliuojantys Lietuvos Respublikos įstatymai ar kiti norminiai šios srities teisės aktai, suderinus su Europos Sąjungos teise, jau pakito tiek kiekio, tiek - svarbiausia - kokybės aspektais.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, Lietuvos banko prisijungimas prie Europos centrinių bankų sistemos bei valiutų keitimo mechanizmo įtakojo ne tik paties bankų veiklos sistemos pertvarkas, bet ir pačią bankų teisės šaltinių sistemą.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei besiruošiant į ją stoti laikotarpiu nacionalinė teisė bankų teisės atžvilgiu buvo ir tebėra aktyviai derinama su *Acquis communautaire*⁵² nuostatomis. Europos Sąjungos Sutarties 108 str. numato reikalavimą: “Kiekviena valstybė narė turi užtikrinti, kad jos nacionalinė teisė, įskaitant nacionalinių bankų statutus, atitiktų Europos Sąjungos sutartį ir Europos centrinio banko statutą iki Europos centrinio banko įkūrimo dienos”.⁵³

Analizuojant bankų teisės šaltinius, jų sistemą, struktūrą bei bankų teisės aktų pokyčius retrospektyvoje neįmanoma nepastebėti, jog jų pokyčiui nemažą indėlį turėjo Europos Sąjungos direktyvos bei Europos centrinio banko leidžiami teisės aktai. Norėdama pagrįsti šį faktą statistiškai, darbo autorė atliko statistinį tyrimą, kurio metu gauti duomenys patvirtino, kad Europos Sąjunga yra didžioji teisėkūros bankų teisės klausimais iniciatorė (žr. 1 priedas). Tą patį liudija ir atlikta specialistų apklausa (žr. 2 priedas).

Europos Sąjungos institucijų priimti teisės aktai yra vadinami antriniais Europos Sąjungos teisės aktais. Jie sukonkretina bendrus Europos Sąjungos sutarčių principus - aprašo juos atskiromis taisyklėmis. Remiantis Europos Bendrijos steigimo sutarties 249 straipsniu Europos Sąjungos institucijos priima reglamentus, direktyvas, sprendimus, nuomones ir rekomendacijas.

Ne visų Europos Sąjungos išleistų aktų nuostatas valstybės narės turi perkelti į savo nacionalinės teisės aktus, pavyzdžiui, reglamentai taikomi visuotinai, visos jų nuostatos yra privalomos, jie tiesiogiai taikomi visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Reglamentai galioja ir taikomi kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje savaime ir kaip tik tokie, kokie yra priimti, jie pakeičia atitinkamus santykius reglamentavusius nacionalinės teisės aktus. Iš aktualių reglamentų Lietuvos bankams galime paminėti reglamentus, reglamentuojančius klausimus, susijusius su euro apsauga nuo padirbinėjimo ir kt. Neužtikrinus, kad laiku, tinkamai ir veiksmingai būtų taikomi šie reglamentai, Lietuvos Respublika nevykdytų naryste Europos Sąjungos priimtų įsipareigojimų, todėl Europos Sąjungos institucijos, jos valstybės narės galėtų kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą, nes būtų pažeisti Europos Bendrijos steigimo sutartyje įtvirtinti solidarumo ir lojalumo principai ir privačių subjektų teisėti interesai.

⁵² Europos Sąjungos teisės ir jos taikymo praktikos visuma.

⁵³ Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

Kitų Europos Sąjungos teisės aktų – direktyvų - reikšmė Lietuvos bankų teisės šaltinių derinimui ir jų kaitai galima sakyti yra didesnė. Europos Bendrijos Steigimo sutartis apibūdina direktyvas kaip privalomas kiekvienai valstybei narei, kuriai jos skirtos, siekiant jose keliamų tikslų, bet nacionalinei valdžiai paliekama teisė pasirinkti jų įgyvendinimo formas ir būdus⁵⁴. Pati šių tarptautinių dokumentų, kaip antrinių (išvestinių) teisės aktų, teisinė prigimtis iš esmės nekelia jokių problemų aiškinantis jų vietą nacionalinės teisės šaltinių sistemoje - jie joje gali atsirasti tik per šalies teisėkūros procedūras inkorporavimo ar implementavimo nacionaliniuose teisės aktuose būdais. Kad direktyvų reikšmė ir įtaka besiformuojančiai bankų teisei pastaruoju metu Lietuvoje yra didžiulė, galime pagrįsti tyrimo metu gautais duomenimis, kurie parodė, kad direktyvų pagrindu per vienerius metus iki įstojimo į Europos Sąjungą buvo priimta net 16 įstatymų pakeitimų, po įstojimo į Europos Sąjungą - 6 įstatymų pakeitimai, sąlygoti jau pačių direktyvų pakeitimų (žr. 1 priedas).

Stiprų indėlį į bankų teisės šaltinių plėtrą bei kaitą neša Europos centrinis bankas, t.y., jo leidžiami teisės aktai. Europos Bendrijos steigimo sutarties 105 straipsnio 5 dalis numato, kad Europos centrinių bankų sistema padeda sklandžiai įgyvendinti politiką, kurią kompetentingos institucijos vykdo kredito įstaigų priežiūros ir finansų sistemos stabilumo atžvilgiu.

Protokolo dėl Europos centrinio banko sistemos ir Europos centrinio banko statuto⁵⁵ 34 straipsnyje numatyta, kokius teisės aktus leidžia Europos centrinis bankas: pagal Sutarties 110 straipsnį Europos centrinis bankas priima reglamentus, kurie yra taikomi visuotinai ir privalomi visi ir tiesiogiai taikomi visose valstybėse narėse; priima sprendimus, reikalingus pagal aukščiau minėtą Sutartį ir minėtą Statutą Europos centrinių bankų sistemos patikėtiems uždaviniams vykdyti ir privalomus tiems, kam jie skirti; teikia rekomendacijas ir nuomones, kurie neturi privalomosios galios.

Minėta, kad Europos centrinio banko nuomonės neturi privalomosios galios, kaip ir kitų Bendrijos institucijų nuomonės, tačiau nacionalinės institucijos privalo konsultuotis su Europos centriniu banku dėl teisinių nuostatų, priklausančių Europos centrinio banko kompetencijai. “Ši pareiga kyla iš Europos Bendrijos sutarties 105 straipsnio 4 dalies ir jos pažeidimas gali būti pažeidimo procedūros Europos Bendrijų Teisingumo Teisme pagrindu.”⁵⁶ *OLAF*⁵⁷ sprendime Europos Bendrijų Teisingumo Teismas išaiškino Europos Bendrijos Steigimo sutarties 105 straipsnio 4 dalies tikslus pareigos konsultuotis su Europos centriniu banku dėl bet kurio jo kompetencijai priklausančio pasiūlyto Europos Sąjungos akto atžvilgiu. Pareiga konsultuotis

⁵⁴ Cairns, W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 1999. P. 104.

⁵⁵ Protokolas dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto. 2004

⁵⁶ Nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku dėl teisinių nuostatų projekto vadovas. Europos centrinis bankas. 2005. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005lt.pdf>. prisijungimo laikas: 2006 10 20

⁵⁷ Teisingumo Teismo sprendimas: *Europos Bendrijų Komisija/Europos centrinis bankas* (C-11/00, Rink. p. [2003] I-7147). Sprendimas yra svarbus, nes jis paaiškina ECB patariamąsias funkcijas, kadangi Teismas, atsakydamas į ECB prašymą, pirmą kartą išnagrino Sutarties 105 straipsnio 4 dalį.

taikoma tik nuostatomis, kurios taps teisiškai privalomos ir visuotinai taikomos susijusioje valstybėje narėje. Ši pareiga neapsiriboja teisės aktais, kuriuos priima parlamentas, taip pat nebūtina konsultuotis su Europos centriniu banku dėl poįstatyminių teisės aktų, kurie įgyvendina pirminius teisės aktus, nebent jų poveikis skiriasi nuo pirminių teisės aktų poveikio. Valstybės narės paprastai nesikonsultuoja su Europos centriniu banku dėl Europos Sąjungos direktyvų perkėlimo. „Europos centrinis bankas mano, kad ši išimtis taip pat taikoma nacionalinių teisinių nuostatų projektams, kurių tikslas yra įgyvendinti Bendrijos reglamentus.“⁵⁸

Vieną iš svarbesnių Europos centrinio banko nuomonių Lietuvai galima paminėti Europos centrinio banko nuomonę dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Lietuvos banko įstatymą, projekto⁵⁹. Jau pranešime apie konvergenciją 2004⁶⁰ Europos centrinis bankas pažymėjo, kad su Lietuvos banko operacijomis susiję Lietuvos teisės aktai, įskaitant Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą, Lietuvos Respublikos pinigų įstatymą ir Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymą, turi būti suderinti pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 109 straipsnį. Šiuo aspektu didelę reikšmę turi ir Europos centrinio banko nuomonė dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto⁶¹, kurioje Europos centrinis bankas pažymi, kad reikia pakeisti Konstitucijos 125 straipsnio 2 dalį, kuri nustato, kad pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas, siekiant suderinti ją su Europos Bendrijos steigimo sutartimi ir protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statutu.

Galiojančio Lietuvos Respublikos bankų įstatymo⁶² priede yra išvardyti tie Europos Sąjungos teisės aktai, su kuriais yra suderintas pastarasis įstatymas. Minėto priedo pavadinimas „Lietuvos Respublikos bankų įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai“ tenka pabrėžti yra gana iškalbingas. Pats Europos Sąjungos teisės aktų įtvirtinimo faktas nacionaliniame įstatyme reiškia, kad nacionalinis bankų įstatymas iš esmės atitinka Europos Sąjungos bankų veiklos teisės aktus.

Šiuo metu dauguma bankų veiklą reglamentuojančių Europos Sąjungos direktyvų nuostatų iš esmės jau yra perkeltos į nacionalinius teisės aktus. Štai pavyzdžiui Europos Sąjungos direktyvos 2000/12/EB nuostatos dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos įgyvendintos atitinkamais įstatymais ir Lietuvos banko valdybos nutarimais. Įgyvendinant minėtos direktyvos reikalavimus dėl nuosavų lėšų ir mokumo normatyvo, dar 1996 m. spalio 24 d. Lietuvos banko

⁵⁸ Nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku dėl teisinių nuostatų projekto vadovas. Europos centrinis bankas. 2005. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005lt.pdf>. prisijungimo laikas: 2006 10 20

⁵⁹ Žr. 2005 m. gruodžio 30 d. ECB nuomonę CON/2005/60 Lietuvos banko prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Lietuvos banko įstatymą, projekto.

⁶⁰ Pranešimas apie konvergenciją 2004. <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf>. prisijungimo laikas: 2006 08 14

⁶¹ Žr. 2005 m. spalio 26 d. ECB nuomonę CON/2005/38 Lietuvos banko prašymu dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto

⁶² Lietuvos Respublikos bankų įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr.54-1832.

valdyba patvirtino Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisykles. Toliau įgyvendinant direktyvos reikalavimus 1999 m. sausio 21 d. buvo patvirtintos Subordinuotų paskolų bendrosios nuostatos, kuriomis nustatyta subordinuotų paskolų pripažinimo ir įtraukimo į skaičiuotiną banko kapitalą tvarka. 2000 m. gegužės 18 d. patvirtinta Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvų apskaičiavimo metodika, leidžianti tiksliai įvertinti ir apriboti paskolų koncentraciją bankuose, išplėsta konsolidavimo bazė ir begalės kitų naujų pakeitimų, kurių pagrindais buvo sukurta ir išleista naujų įstatymų, poįstatyminių, norminių teisės aktų bankų teisės klausimais jurisdikcinė bazė ir tuo pačiu gerokai išplečiant Lietuvos bankų teisės šaltinių skaičių.

Tai, jog Europos Sąjungos direktyvos daro didžiausią įtaką Lietuvos bankų veiklai bei teisės šaltinių kaitai, vienbalsiai pripažįsta ir apklaustieji specialistai respondentai (žr.priedą Nr. 2).

Kita vertus, nereikia pamiršti ir kitų tarptautinių teisės aktų reglamentuojančių bankų veiklą, bei įtakojančių bankų teisės sistemą Lietuvoje, t. y. kitokio pobūdžio nei Europos Sąjungos teisės aktai – ratifikuotos tarptautinės sutartys. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnį⁶³ teigiama, jog tos „tarptautinės sutartys, kurios ratifikuotos Lietuvos Respublikos Seimo yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 1 straipsnio⁶⁴ nuostatomis - „Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis - tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotas susitarimas, kurį raštu sudaro Lietuva su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, nesvarbu, koks sutarties pavadinimas ir ar sutartį sudaro vienas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai“. Tarptautinės sutartys įsigalioja po to, kai jas ratifikuoja Lietuvos Respublikos Seimas, paskelbia Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos teikimu „Valstybės žiniuose“ ir deponuojami jų ratifikaciniai raštai.

Teisės teorijos požiūriu problemų atsiranda svarstant, ar galima prie šalies teisinės sistemos priskirti neratifikuotas tarptautines sutartis. Kai kurie autoriai, remdamiesi Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostata, kad „Tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.“ (138 str. 3d.)⁶⁵, prie oficialių Lietuvos teisės išraiškos formų priskiria tik ratifikuotas tarptautines sutartis⁶⁶. Tai yra teisinga tiek, kiek kalbama apie nacionalinės teisės įstatymo galios suteikimą tarptautiniam teisės aktui, ir tai neturėtų reikšti, kad neratifikavimas iš viso eliminuoja tarptautinę sutartį iš Lietuvos teisinės sistemos.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014, 1992-11-30.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1948.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014, 1992-11-30.

⁶⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, P. 239.

Šalies Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad po Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo sudarytų ir įsigaliojusių, bet neratifikuoatų Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių teisinė galia nėra neapibrėžta. Jos turi kiekvienam teisės aktui būdingą teisinių santykių subjektams privalomąją galią. Tačiau jų juridinė galia nuo ratifikuotų sutarčių skiriasi tuo, kad jos neturi prieštarauti ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucijai, bet ir įstatymams⁶⁷. Tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnis leidžia teigti, jog Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema yra grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją), kad Lietuvos Respublikoje kuriamas teisinis mechanizmas, su kurio pagalba Lietuvos Respublikos vidaus teisėje įgyvendinami jos tarptautiniai įsipareigojimai.

Analizuojant tarptautines sutartis kaip teisės šaltinį bankų teisės šaltinių sistemoje tenka pastebėti, jog tarptautinėse sutartyse, susitarimuose, konvencijose nors ir retai, bet kartais pasitaiko ir bankų teisės santykius reglamentuojančios teisės normos, kurių laikymasis yra privalomas ir pageidautinas susitariančioms valstybėms ar ūkio subjektams, nes pagal pateiktą aukščiau darbe teisės šaltinių hierarchiją savo esme, jos yra viršesnės nei Lietuvos Respublikos įstatymai.

Lietuvos Respublika yra ratifikavusi ne vieną tarptautinę sutartį, kurioje įtvirtinti principai ir nuostatos įtakoja Lietuvos bankų teisę. Iš jų bankų teisei reikšmingiausios būtų šios: Ženevos konvencija dėl Vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo⁶⁸; 1930 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo⁶⁹; 1931 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant čekius sprendimo⁷⁰. Priėmus šias sutartis buvo sudarytos sąlygos spręsti problemas dėl ateityje galinčių iškilti nesutarimų nacionalinių įstatymų bei tarptautinių susitarimų kontekste, taikant vekselius bei čekius tarptautiniuose atsiskaitymuose.

Negalime nepaminėti ir tarptautinės sutarties "Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu ir jos protokolai, pasirašyti 1929 m. balandžio 20 d. Ženevoje"⁷¹, taip pat vertos dėmesio yra Vienos konvencija bei Strasbūro konvencija. Nors pastarosios yra tarptautinės baudžiamosios teisės konvencijos, tačiau jos yra reikšmingos ir bankų teisei, kadangi jose ne tik apibrėžiamos pinigų, pinigų plovimo sąvokos, nustatomos veiksmingiausios priemonės, skirtos užtikrinti pinigų padirbinėjimo prevenciją, bet taipogi jose apibūdinamas bankų vaidmuo pinigų

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Vals tybės žinios. 1995, Nr. 86-1949.

⁶⁸ Ženevos konvencija dėl Vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo // Valstybės žinios.- 1992, Nr.:26-766.

⁶⁹ 1930 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo// Valstybės žinios.- 2000, Nr.:22-550.

⁷⁰ 1931 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant čekius sprendimo // Valstybės žinios.-2000, Nr.:22-551.

⁷¹ Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu ir jos protokolai, pasirašyti 1929 m. balandžio 20 d. Ženevoje// Valstybės žinios.-2004, Nr.:40-1290.

plovimo prevencijos veiksmuose. Bankai yra tos organizacijos, kurios turi užtikrinti pinigų plovimo prevencijos priemonių atitikimą tarptautiniu mastu pripažintiems standartams.

Lietuvos Respublika su keturiasdešimt trijomis užsienio valstybėmis yra pasirašiusi tarpvyriausybines sutartis dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos⁷² siekdamas plėtoti abipusiškai naudingą abiejų susitariančiųjų šalių ekonominį bendradarbiavimą, ketindamos sudaryti ir išlaikyti palankias sąlygas vienos susitariančiosios šalies investuotojų investicijoms kitos susitariančiosios šalies teritorijoje. Nors šias sutartis galima būtų priskirti investicijų teisės sričiai, tačiau kadangi jose yra paliečiami ir bankų veiklos teisiniai santykiai, (kalbama apie akcijų biržas, piniginius pervedimus, palūkanas, paskolas ir kt.) negalime jų nepaminėti ir prie tarptautinių sutarčių, įtakojančių bankų teisę.

Remiantis tuo, kas buvo išdėstyta aukščiau, galima teigti, jog dauguma bankų teisinius santykius reglamentuojantys įstatymai keitėsi, buvo pildomi, priimami nauji ar panaikinami vien dėl Europos Sąjungos išleistų teisės aktų, tam tikrų Europos Sąjungos sutarties nuostatų ar principų.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog pastarųjų teisės šaltinių įtakoje keitėsi ir pati bankų teisė, jos reikšmė. Integracinis teisės aktų derinimo ir harmonizavimo procesas užtikrina aiškiai orientuotą Lietuvos bankų teisės vystymąsi. Atsiradus naujiems ar papildytiems įstatymams, atsirado ir nauji bankų teisės institutai, kas suteikia racijos kalbėti ir apie naują, atskirą teisės šaką – bankų teisę.

2.5. Papildomi bankų teisės šaltiniai

Papildomais bankų teisės šaltiniais galėtume laikyti tam tikras elgesio taisykles susiformavusias greta pirminių šaltinių, juos aiškinant ir taikant praktikoje. Kaip papildomus bankų teisės šaltinius galime išskirti: papročius; doktriną; teismų praktiką bei principus.

Analizuojant ir išskiriant papildomus bankų teisės šaltinius tenka remtis pagrindiniu šiuo metu pripažintu bankų teisę reglamentuojančiu įstatymu Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.5 straipsnyje teigiama, jog „Jeigu įstatymai ar šalių susitarimas numato, kad tam tikrus klausimus teismas sprendžia savo nuožiūra, teismas privalo tai darydamas vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais. Teismas, aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais⁷³“.

Tuo pačiu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.8 straipsnis sudaro prielaidą teisės taikymo subjektams taikyti įstatymo ir teisės analogiją: „(...) Civilinės teisės normų

⁷² [http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/aplinka/doc/InvestSutart%20\(060725\).doc](http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/aplinka/doc/InvestSutart%20(060725).doc) prisijungimo laikas: 2006 07 25

⁷³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

nesureglamentuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai (įstatymo analogija). Jeigu nėra panašius santykius reglamentuojančių civilinių įstatymų, taikomi bendrieji teisės principai (teisės analogija)⁷⁴.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.9 straipsnis⁷⁵ įtvirtina šiame kodekse reglamentuojamų normų aiškinimo principus, tuo pačiu neformaliai pripažindamas, jog teisės doktrina, teismų praktika taip pat yra teisės šaltinis, kuriuo galima remtis aiškinant ir taikant pagrindinius teisės šaltinius bei normas.

Šiuo metu dar nėra visiškai aišku ar Lietuvoje galioja teismo precedentas ar visgi ne, kiek yra visuotinai privalomi aukščiausiųjų teismo institucijų priimti nutarimai ir išaiškinimai. Apskritai teismų praktikos vaidmuo, kaip papildomo bankų teisės šaltinio, Lietuvoje tapo ypač svarbus po to, kai Lietuvos Respublikos teismų įstatymas įtvirtino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisę ir pareigą formuoti vienodą teismų praktiką⁷⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra pripažinęs, jog teismo precedentas – teisės šaltinis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuoja teismų praktiką taikant įstatymus ir kitus teisės aktus, teikia rekomendacinius išaiškinimus bei gali konsultuoti teisėjus įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas tvirtina teismų praktikos, taikant įstatymus ir kitus teisės aktus atskirų kategorijų bylose, apibendrinimo apžvalgas ir teikia rekomendacinius išaiškinimus, svarsto medžiagos paskelbimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje būtinumą. Taigi iš esmės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas tokia savo veikla, formuoja teisės šaltinį – teisminį precedentą, kuriuo teismai vadovaujasi sprendami kitas bylas.

Analizuojant konkrečias civilines bylas, susijusias su bankų teisiniais santykiais, aiškiai matyti, jog teismų praktika atlieka gana svarbų vaidmenį besivystančiai bankų teisei bei bankų teisiniams santykiams.

Štai Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis „Dėl bankų atsakomybės už bankui patiktų pinigų neišsaugojimą“ išaiškino net keletą su bankų veikla bei atsakomybe susijusių nuostatų. Teismas detaliai išaiškino, jog „prievolė bankui saugoti priimtas pinigines lėšas (...) išplaukia iš banko kaip specializuotos kredito įstaigos profesinės veiklos standartų. (...) Atliekant bankines operacijas, reikia atsižvelgti, ar jos ekonomiškai ir finansiškai pagrįstos, to nesant, bankui suteikta teisė reikalauti iš kliento papildomos informacijos. Visuomenės intereso

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas//Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851

labai turi būti išlaikomas balansas tarp banko pareigos užtikrinti kliento paslaptį, operatyviai vykdyti kliento nurodymus ir visuomenės intereso turėti saugią ir patikimą bankų sistemą.⁷⁷

Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje „Dėl nuostolių atlyginimo“ teismas išaiškino, jog „Bankas – tai akcinio kapitalo pagrindu veikianti įmonė, kuri (...) verčiasi indėlių bei kitų gražintinų lėšų priėmimu, paskolų teikimu, o kartu prisiima su tuo susijusią riziką ir atsakomybę. Bankinės veiklos standartai įpareigoja banką būti budriu, atidžiu ir kontroliuoti pateikiamus duomenis atidarant sąskaitas, atliekant bankines operacijas, o bankui neįvykdžius prievolės, išsaugoti patikėtas lėšas, gali būti taikoma deliktinė ar sutartinė atsakomybė“⁷⁸.

Taigi pateikti susiklosčiusios teismų praktikos pavyzdžiai įtvirtina ne tik teorinę teismų galimybę išaiškinti teisės normas bankų teisiniuose santykiuose, bet ir praktinį šios galimybės įgyvendinimą. Teismai taikydami įstatymus interpretuoja bankų teisės normas, o susiklosčiusi vienoda teismų praktika padeda tinkamai realizuoti bankų teisės nuostatas.

Sureikšminus teisės taikymo ir ypač teismų praktikos reikšmę, gerokai svarbesnis vaidmuo tenka ir teisės doktrinai. Teismas, interpretuodamas teisės normas, taikydamas teisės ar įstatymo analogijas turi remtis teisės mokslo žiniomis apie teisės sistemą, teisės normų ir teisinių santykių klasifikacijomis⁷⁹. Doktrina turi įtakos teismų praktikai, kadangi teisėjai gali atsižvelgti į mokslininkų darbus, įstatymų komentarus, kas įtakoja teismo priimtus sprendimus.

Nors Lietuvoje daug teisinės literatūros apie bankų teisę kol kas nėra, įvairius bankų aspektus gvildena artimos bankų teisei ir veiklai mokslo šakos. Pavyzdžiui, ekonomikos mokslininkų darbuose⁸⁰ gana dažnai aptinkamos diskusijos bankų, bankų teisinių reguliavimo temomis. Taip pat naudingos informacijos galima aptikti mokesčių ir finansų teisės temomis diskutuojančiuose moksliniuose darbuose. Tenka pripažinti ir tą faktą, jog bankų teisės doktrina, kuriama ir Lietuvos teismų sprendimuose.

Bankų teisės doktrina neapsiriboja vien tik nacionalinės teisės analize. Mokslininkai teisininkai nagrinėdami įvairius bankų teisės klausimus užsienio teisės doktrinoje, gali pritaikyti įgytas žinias ir nacionalinėje teisėje. Atsižvelgiant į minėtą faktą, kad Lietuvoje kol kas bankų teisės doktrina nėra gausi, galima teigti, kad bankų teisės atveju užsienio doktrina yra svarbesnė nei nacionalinė. Tai liudija ir autorės minėta problema, kad šio darbo tematika Lietuvos mokslinės doktrinos yra visai nedaug.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis „Dėl bankų atsakomybės už bankui patikėtų pinigų neišsaugojimą“. Civilinė byla Nr. 3 k-3-1345/2000.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis „Dėl nuostolių atlyginimo“ Civilinėje byloje Nr. 2A-173/2006.

⁷⁹ Kiršienė J. Ir kt. Civilinė teisė. I. Tomas. Vilnius.:LTU, 2004. P. 91.

⁸⁰ Čia ypatingai reikėtų paminėti mokslinius straipsnius moksliniame Lietuvos banko leidžiamame žurnale „Pinigų studijos“.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse kaip papildomi teisės šaltiniai yra minimi ir papročiai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse teigiama, jog „Įstatymų ar sutarčių nustatytais atvejais civiliniai santykiai reglamentuojami pagal papročius" (1.4 str. 1 d.)⁸¹. Paprotys kaip teisės šaltinis dažnai yra taikomas tais atvejais, kai jo taikymą numato įstatymas arba sutartis. Dažnai paprotys pritaikomas ir teisinio reglamentavimo spragoms užpildyti.

Paprotys yra laikomas pačiu seniausiu ir kitados labiausiai paplitęs teisės šaltinis. Nors ankstyvosiose visuomenėse beveik visi santykiai tarp žmonių buvo reguliuojami papročiais, įvairiomis tradicijomis, tam tikrais įpročiais, tačiau ilgainiui papročio reikšmė mažėjo, kas įtakojo šiais laikais paprotį taikyti tik kaip papildomą teisės šaltinį. „Tačiau dėl nedidelės papročio praktinės reikšmės, naujausiais laikais jie dažniausiai ignoruojami.“⁸²

Kalbant apie paprotį bankų teisėje, kaip šaltinį bankų teisės šaltinių sistemoje, tenka pastebėti tai, jog pastarasis šaltinis, traktuojamas kaip papildomas, tačiau neretai bankų teisiniuose santykiuose visgi pasitelkiami tam tikri papročiai susiklostę bankų veikloje per tam tikrą laiką. Tuo galime įsitikinti išanalizavę įstatymo leidėjo tikslus ir suteiktas teises, įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsniuose, kurie nurodo, kad tam tikrus klausimus reglamentuoja bankininkystės papročiai.⁸³

Bankų teisės paprotys gali būti suprantamas kaip tam tikra bendra elgesio taisyklė, kuri reglamentuoja bankų teisinius santykius, susijusius su tam tikrų organizacinių - teisinių klausimų įgyvendinimu, kaip keletą kartų ar nuolat pasikartojantį veiksma, istoriškai susiformavusias vienu ar kitu atžvilgiu tam tikras nuostatas. Iš tokių papročių, kaip labiausiai paplitusius, būtina išskirti papročius, reglamentuojančius klausimus, susijusius su akredityvais. Tai unifikuotos dokumentinių akredityvų taisyklės, parengtos Tarptautinių prekybos rūmų Bankininkystės metodikos ir praktikos komisijos,⁸⁴ kurios vienas iš tikslų rengiant tokias taisykles buvo reglamentuoti tarptautinę bankų praktiką bei standartizuoti bankų veiklą šioje srityje. Nors Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nenurodo nuorodų į šį dokumentą, tačiau įstatyminiu lygiu įtvirtina su tarptautine bankų praktika susijusias nuostatas.

Daugiau papročių pavyzdžių galime aptikti ir Lietuvos banko su užsienio valstybių finansų priežiūros institucijomis pasirašytose bendradarbiavimo sutartyse. Pagal nusistovėjusius papročius priežiūros institucijos susitaria bendradarbiauti prižiūrdamos kredito įstaigų užsienio skyrius ir dukterines įmones.⁸⁵

Kitas labai svarbus teisės šaltinis, tai – bendrieji teisės principai. Visuotinai yra pripažįstami lygiateisiškumo, teisinio tikrumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, žmogaus teisių ir kiti bendrieji

⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁸² Glendon M.A., Gordon M.W., Osakwe C. Vakarų teisės tradicijos. Vilnius: Pradai, 1993. P.120.

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262 (6.916 str., 6.931 str. 3 d., 6.932 str. 2 d., 6.935 str. 3 d.)

⁸⁴ Unifikuotos dokumentinių akredityvų taisyklės (TPR publikacija Nr. 500, 1993 m. redakcija).

⁸⁵ http://www.lbank.lt/news/pg_dll?f=1&did=1348&lng=LT prisijungimo laikas: 2006 08 29

teisės principai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse bei kituose įstatymuose.

Analizuojant ir kalbant apie bankų teisei taikytinus principus, pabrėžiama tai, jog bankų teisės normos remiasi tik bankų teisinių santykių reguliavimui būdingais principais. Paanalizavus bankų teisinius santykius būtų galima išskirti pastaruosius bankų teisės principus: nepagrįsto praturtėjimo; pasitikėjimo; patikimumo; saugumo; efektyvumo; stabilumo; konfidencialumo ir kt.

Visi pastarieji principai įtvirtina tai, jog prigimtinė bankų veikla yra paremta šių principų visumos. Pati prievolė bankui saugoti pinigines lėšas įtvirtinta bankų įstatymuose, bankų statutuose bei banko su klientais sudarytose sutartyse. Tokia prievolė bei su ja susiję principai išplaukia iš banko kaip specializuotos kredito įstaigos profesinės veiklos standartų.⁸⁶

Apibendrinant, galima teigti, kad papildomi bankų teisės šaltiniai nors ir antraeiliai, tačiau vaidina svarbų vaidmenį formuojant Lietuvoje bankų teisinę bazę bei neabejotinai stiprina bankų teisės kaip atskiros teisės šakos formavimosi idėją.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis „Dėl bankų atsakomybės už bankui patiktų pinigų neišsaugojimą“. Civilinė byla Nr. 3 k-3-1345/2000.

3. BANKŲ TEISĖS ŠALTINIŲ SANTYKIS SU GRETIMŲ TEISĖS ŠAKŲ ŠALTINIAIS IR BANKŲ TEISĖS AKTŲ SISTEMINIMAS

3.1. Bankų teisės ir gretimų teisės šakų šaltinių panašumai bei skirtumai

Analizuojant įvairias teisės šakas, jų teisės šaltinius bei šaltinių sistemą, bendraisiais bruožais, dažnai pastebima tik tai, jog visų teisės šakų šaltiniai yra panašūs, panaši jų hierarchinė sistema, išsidėstymas ir reikšmė, jų svarba ir vieta toje hierarchinėje sistemoje ar kiti panašūs aspektai.

Galima būtų išskirti tokius teisės šakų šaltinių sistemos panašumus. Pirmiausia visiems bendra tai, kad pagrindinis ir aukščiausiąją galią turintis teisės aktas – šaltinis yra Lietuvos Respublikos Konstitucija. Toliau seka tarptautinės valstybių pasirašytos ir ratifikuotos sutartys, Lietuvos Respublikos įstatymai, priimti pagal atitinkamą, nustatytą tvarką ir patvirtinti aukščiausiosios valdžios – Lietuvos Respublikos Seimo. Po įstatymų seka antraeiliai teisės aktai, tai – poįstatyminiai teisės aktai, atitinkamų institucijų nutarimai ir kiti aktai. Taip pat visoms teisės šakoms būdinga tai, jog dažniausiai jų fakultatyviųjų šaltinių sąrašą sudaro doktrina, teismų praktika, papročiai ir principai.

Tačiau analizuojant kiekvienos teisės šakos šaltinių sistemą bei pačius teisės šaltinius atskirai, pastebima ir nemažai skirtumų. Pavyzdžiui, skiriasi atskirų teisės šakų pagrindiniai įstatymai, poįstatyminius teisės aktus išleidžiančios institucijos ir įstaigos, vidaus teisės aktų leidimo taisyklės, reglamentacija ir kiti aspektai. Ypač nevienodai yra reglamentuojami fakultatyvieji teisės šakų šaltiniai. Vienose teisės šakose, kaip pavyzdžiui, tarptautinėje teisėje principai ir papročiai yra labai svarbūs, kitose, kaip pavyzdžiui, konstitucinei teisei, procesų teisei svarbūs teisės šaltiniai yra teismų praktika, doktrina.

Aptarus bendruosius teisės šakų šaltinių skirtumus bei panašumus, toliau darbe trumpai apžvelgiama bankų teisės šaltinių skirtumai ir panašumai su gretimomis jai teisės šakų šaltiniais.

Pagal savo pobūdį bankų teisė yra labai susijusi teisiniais santykiais su finansų bei privatinės civilinės teisės šakomis.

Tiek finansų, tiek bankų teisė priklauso viešosios teisės sričiai. Jos dažnai „žingsniuoja“ kartu, greta viena kitos. Bendra tarp finansų ir bankų teisės kaip atskirų teisės šakų yra tai, jog jas sieja pati veiklos specifika, panašūs reglamentuojami teisiniai santykiai. Šioms teisės šakoms yra būdingi bendrieji įstatymai tokie kaip Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas; Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas; ir kiti. Kalbant apie įstatymų kaip teisės šaltinių panašumus ir skirtumus šiose teisės šakose, reikia pabrėžti, jog pastarosios skiriasi viena nuo kitos savo specialiaisiais teisės šaltiniais.

Kalbant apie atskiras teisės šaltinių grupes galima išskirti, jog įstatymai, kuriuose numatytos principinės vieningo finansinio, kreditinio, valiutinio reguliavimo pagrindų nustatymo nuostatos; įstatymai dėl pinigų emisijos, valstybės biudžeto, mokesčių ir rinkliavų, tiesiogiai veikia visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, yra bendri bankų, finansų teisės šakų šaltiniai. Tačiau kalbant apie poįstatyminius teisės aktus kaip teisės šakų šaltinius, galima teigti, jog šiuo požiūriu panašumai išsiskiria, nes dažniausiai kiekvienai minėtai teisės šakai pastarieji yra skirtingi, skiriasi veiklos sritys, veiklos institucijos, kurioms jie yra taikomi ir institucijos, kurios priima poįstatyminius teisės aktus. Kaip teisės šaltiniai, poįstatyminiai aktai pastarosiose teisės šakose skiriasi ir tuo, jog pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Prezidento išleisti teisės aktai – dekretai - labiau yra būdingi mokesčių ir finansų teisei nei bankų teisei, nes joje jų praktiškai nėra, išskyrus Prezidento teisės realizavimas, numatytas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnyje "teikti Seimui valstybės kontrolieriaus, Lietuvos banko valdybos pirmininko kandidatūras...", kas neformaliai sieja ir finansų – mokesčių bei bankų teisės šaltinius.

Atskirą šaltinių grupę sudaro vietos savivaldos institucijų nutarimai bei sprendimai, priimami, pavyzdžiui, vietos biudžeto formavimo, tvirtinimo ir įvykdymo bei kitose srityse. Taip pat šiai grupei priklauso vietinių mokesčių ir rinkliavų nustatymas⁸⁷. Vietos savivaldos priimami aktai yra derinami su bendrais finansinės veiklos reguliavimo principais, kuriuos nustato įstatymai ir valstybinės valdžios institucijų aktai. Tai tikriausiai yra vienas iš žymiausių skirtumų tarp pastarųjų teisės šakų šaltinių. Bankų teisė yra tokia veiklos sritis, kurioje savivaldybės ne labai kokius nutarimus gali priimti, kurie būtų susiję su bankų veikla, ir kurie reglamentuotų bankinius santykius.

Civilinę teisę ir bankų teisę suartina pirmiausiai tai, kad abi šios teisės šakos reglamentuoja atitinkamus turtinius - piniginius santykius. Gana dažnai santykius susidarančius privatinės finansinės veiklos procese reglamentuoja civilinė teisė. Civilinės teisės normomis reguliuojami santykiai atsiskaitymo, kredito, indėlių, bankų sąskaitų srityse. Tuo tarpu Lietuvos bankas vienu metu yra ir savarankiška institucija, sudarinėjanti sandorius bei aptarnaujanti savo klientus, ir valstybinės kontrolės institucija. Šiuo atveju Lietuvos bankas yra toks institutas, kuris apjungia civilinės, finansų, bankų teisės ar dar kitų teisės šakų normas.

Apibendrinant bankų teisės santykį su aptartomis teisės šakomis, visgi tenka pripažinti, kad Lietuvos teisės doktrinoje bankų teisė tebėra traktuojama kaip viena iš civilinės, finansų teisių pošakio arba institutas.

⁸⁷ LR Konstitucijos 121 str. numato: "Savivaldybės sudaro ir tvirtina savo biudžetą. Savivaldybių tarybos turi teisę įstatymo numatytose ribose nustatyti vietines rinkliavas, savo Biudžeto sąskaita savivaldybių tarybos gali numatyti mokesčių bei rinkliavų lengvatas."

3.2. Bankų teisės normų sisteminimo reikšmė

Teisės aktų sisteminimas – tai nuolatinio teisės sistemos tvarkymo, plėtojimo forma, poreikis toliau plėtoti pačią teisėkūrą, nes galiojančių teisės aktų turinio analizė, išorinis jų sutvarkymas, grupavimas pagal tam tikrą schemą padeda atskleisti teisinio reguliavimo spragas ir prieštaravimus, juos įveikti.⁸⁸

Tiek atskiras teisės šakas, tiek bankų teisę reglamentuoja daugybė įvairių teisės aktų, priimtų įvairių teisėkūros subjektų bei įvairiais laikotarpiais, skirtingiems tikslams pasiekti ir įvairioms veikloms reglamentuoti. Todėl pastarųjų teisės aktų gausoje tampa sunku orientuotis ir nustatyti, koks aktas ką tiksliai reglamentuoja, kuriam teisės aktui reiktų skirti daugiau dėmesio ir pan.

Iš padaryto tyrimo su bankų teisę išmanančiais ekspertais, paaiškėjo, jog bankų teisinę veiklą reglamentuojantys teisės aktai galėtų ir turėtų būti kažkoku būdu sisteminami, tiesa, vieni pabrėžė ir tai, jog jie jau yra sisteminami. Tai atlieka Lietuvos bankas leisdamas teisės aktų segtuvus lietuvių ir anglų kalbomis. Autorės nuomone, bankų teisės aktai nėra pakankamai susisteminti, kas lemia daugumos apklaustųjų skirtingus atsakymus, bankų veiklą reglamentuojančių teisės aktų klausimais. Tai dar labiau pabrėžia bankų teisės aktų sisteminimo reikšmę, aktualumą bei poreikį.

Teisės teorijos duomenimis teisės aktų sisteminimas pasireiškia sekančiais pavidalais:

- teisės aktų inkorporacija;
- teisės aktų konsolidacija;
- teisės aktų kodifikacija.

Visos pastarųjų teisės aktų sisteminimo rūšys skirtos vienam ir pagrindiniam tikslui – informacijos išsamumui, informacijos patikimumui bei naudojimosi patogumui, kokybiškos reikiamos informacijos apie konkrečią teisės normą radimui. Paminėtų pastarųjų faktų kol kas negalime pritaikyti bankų veiklą reglamentuojančių teisės normų sistemai, kadangi nėra lengva ir paprasta greitai atrasti ieškomą sritį reglamentuojamą teisės normą, nes jos yra išmėtytos po daugelį įstatymų, poįstatyminių teisės aktų, elektroninių puslapių, kodeksų ir kt.

Teisės aktų inkorporacija – tai tokia sisteminimo forma, kai tam tikri teisės aktai, chronologine, abėcėline tvarka, sisteminė dalykine tvarka yra ištiesai ar iš dalies sujungiami į rinkinius.⁸⁹

Pagal juridinę galią leidžiami tokio pobūdžio rinkiniai gali būti: oficialieji; pusiau oficialieji, neoficialieji. Pagal tekstų išdėstymo pobūdį: chronologiniai, sisteminiai rinkiniai.

⁸⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 352.

⁸⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 353.

Pagal aprėpiamos medžiagos apimtį: visuotiniai, daliniai. Kai kurie apklausti specialistai tyrimo metu teigė, jog geriausiai bankų teisės aktus būtų sisteminti inkorporacijos būdu – pagal teminius skyrius bei atitinkamų bankų teisės aktų turinį dalykine tvarka, kurioje į kiekvieną skyrių ar poskyrį būtų dedami aukštesnės juridinės galios aktai, o toliau – bankų teisės aktai, kurių normos tik konkretina, paaiškina bei papildo prieš tai išdėstytų teisės aktų normas. Tokiu būdu tikrai greičiau bei efektyviau būtų galima naudotis bankų teisės atitinkamų sričių aktais.

Teisės aktų konsolidacija- tai tokia teisės aktų sisteminimo forma, kai daugelis teisės aktų, reguliuojančių tą pačią socialinių santykių sritį, sujungiami į vieną apibendrintą teisės aktą (tik įstatymai ar tik vyriausybės nutarimai),⁹⁰ tačiau tiek autorės nuomone, tiek daugelio apklaustų teisininkų nuomone, tokiu sisteminimo būdu nebūtų pasiekti norimi rezultatai.

Ir kodifikacija – trečiasis teisės teorijoje minimas teisės normų sisteminimo būdas. Kodifikacija (lot. *codificatio*) - tai tam tikrą socialinių santykių sritį reguliuojančių teisės aktų jungimas į vientisą sistemą perdirdant jų turinį ir formą. (...) Kodifikacija - tai teisėkūros tobulinimo iš esmės forma. Būdama galiojančios teisės kritika ir apibendrinimas, ji yra ir naujų teisės normų kūryba, kuria siekiama atspindėti visuomenėje subrendusius teisinio reguliavimo poreikius, užpildyti teisinio reguliavimo spragas, vietoj nepasitvirtinusių normų sukurti naujas. Kodifikacijos kūrinys yra naujas suvestinis pastovaus turinio teisės aktas (kodeksas, statutas, įstatymai ir t. t.), pakeičiantis iki tol tam tikru klausimu galiojusius teisės aktus⁹¹. Romanų-germanų tradicijos laimėjimai kodifikacijos srityje (ypač kodeksų bendrųjų dalių kūrimas ir tobulinimas) yra ir liks visos Vakarų (ir ne vien) civilizacijos didžiulė ne vien tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę turinti vertybė.

Tam tikro kodekso parengimas ir jo patvirtinimas įstatymu neabejotinai „signalizuoja“, jog šalies teisinėje sistemoje subrendo, sąlyginai savarankišką gyvenimą pradėjo nauja teisės šaka.⁹² Su šiuo teiginiu galima sutikti, kadangi tam tikrą visumą teisės normų, reguliuojančių giminingus visuomeninius santykius, savarankiška teisės šaka galima laikyti tik tuomet, kai tos normos yra susistemintos kodifikacijos būdu. Kol nėra savarankiško kodekso, tol nėra ir brandžios savarankiškos teisės šakos.

Analizuojant bankų teisę bei bankų teisės šaltinius ir jų sistemą, nors ir matyti, jog įvairių teisės aktų reglamentuojančių bei apjungiančių bankų teisinius santykius yra gana nemažai, o apskritai bankų reikšmė jų veikla nūdienoje yra ypatingai svarbi, tačiau todėl, kad bankų teisė yra nekodifikuota, mes negalime tvirtai teigti, jog tokia šaka kaip bankų teisė egzistuoja. Tai būtų kaip ir pirmas aspektas, analizuojant bankų teisės kodifikacijos reikšmės problematiką t.y. tik bankų

⁹⁰ Ten pat. P. 356.

⁹¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 357.

⁹² Vanscvičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. p. 146

teisinius santykius reglamentuojančius teisės aktus kodifikavus, bus galima kalbėti apie bankų teisę kaip savarankišką brandžią teisės šaką.

Nors Lietuvos, kaip, beje, ir daugelio kitų valstybių, bankų teisė nekodifikuota, o reglamentuota atskiruose įstatymuose, tačiau laikui bėgant pastarųjų įstatymų daugėja, o tuo pačiu plečiasi ir civiliniuose kodeksuose įtvirtintos normų nuostatos reglamentuojančios bankų teisinius santykius, tai jau daro patį civilinės teisės institutą nekokybišką, pilnai neišbaigtą reikalinga bei tinkama informacija. Taigi, iš to seka išvada, jog bankų teisės atskira kodifikacija, atskiro kodekso sudarymas kaip ir išspręstą tam tikrą normų pertekliaus viename civilinės teisės institute problemą.

Sekantis bankų teisės kodifikacijos reikšmės aspektas yra tai, jog daugumai žmonių, darbuotojų, bankininkų ir kitiems asmenims susiduriantiems tiesiogiai su bankų teisiniais santykiais, su bankų veikla, tiesiog patogiau ir efektyviau būtų naudotis vienu kodeksu, kuriame būtų susisteminta visa bankų teisę reglamentuojanti pagrindinė informacija, nei „kapstyti“ po šimtus įstatymų ieškant vienos ar kelių tam tikroje situacijoje reikalingų teisės normų. Tai yra vieno kodekso išleidimu būtų išspręsta keletas problemų :

- informacijos apie bankų teisinius santykius išsamumas (t.y. būtų susisteminta visa pagrindinė informacija);
- pateikiamos informacijos patikimumas (neretai po tam tikro įstatymo išleidimo, jis yra keičiamas net po keletą kartų, tai paliudija ir atliktas statistinis tyrimas. Manome, kad kodifikuojant tam tikros teisės šakos teisės aktus labiau atsižvelgiama į pastovias teisės normas, skirtas ilgesniam galiojimo laikui);
- naudojimosi patogumas (patogiau naudotis yra vienu kodeksu nei keliomis dešimtimis įstatymų, tai užtikrina greitą bei kokybišką reikiamos informacijos apie konkrečią teisės normą radimą).

Taigi, kaip matyti iš apžvelgtų tam tikrų aspektų ir padarytų išvadų, bankų teisės kodifikacijos reikšmė bankų teisei kaip atskirai teisės šakai didelis žingsnis į priekį, tiek kokybės tiek kiekybės aspektais. Kokybės ta prasme, jog būtų atsiradusi nauja teisės šaka, savarankiška ir atskirta nuo civilinės ir finansų teisės kaip jų instituto, kodeksu būtų patogiau ir efektyviau naudotis, o kiekybės prasme kodekse susisteminama dauguma įstatymų, taigi lieka vienas pagrindinis įstatymas - šaltinis – bankų teisės kodeksas.

Teisės aktų sisteminimo atžvilgiu, dauguma teisininkų, dirbančių su bankų teisės aktais tyrimo metu išreiškė pageidavimą, kad būtų sudarytas bankų teisės aktų internetinis paieškos puslapis, susistemintas vienu iš aukščiau aptartų būdų. Toks sisteminimo būdas būtų patogus ne tik bankų teisės atveju, bet ir daugelio kitų teisės šakų atveju.

Kalbant apie bankų teisės sisteminimą Rusijos Federacijoje, tai įvairūs strateginiai bankų teisės kodifikacijos planai aktyviai buvo svarstomi ir kuriami ne vieną kartą. Bankų teisės

kodifikacijos klausimai ir problematika kilo dėl teisės normų, reglamentuojančių bankų teisinius santykius, išmėtymo po įvairius teisės aktus, civilinio kodekso neišbaigtumo bankų teisiniais klausimais ir kitų aspektų. Tačiau įvairūs pasiūlymai, preliminarūs planai bei probleminiai šių klausimų aptarimai ir diskusijos kol kas liko bevaisiai, nes bankų teisės kodifikacijos Rusijoje dar nėra.

Analizuojant pasaulio šalių praktiką bankų teisės sisteminimo klausimais, kiekvienoje šalyje, kurioje bankų teisės aktai yra susisteminti į vieną bankų teisės kodeksą, galima pamatyti, kad jie yra sukurti, sudaryti ir patvirtinti remiantis skirtingais kriterijais bei sudarymo metodais. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose bankų teisės aktų kodifikacija yra susiformavusi istorijos bėgyje, todėl teigiama, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose naudojamas teisės aktų kodifikacijos metodas neturi analogų jokiose valstybėse. Įdomu tai, jog Jungtinėse Amerikos Valstijose kodifikuojant tam tikrą teisės šaką, šiuo atveju bankų teisę, tos teisės šakos išleistas įstatymas automatiškai panaikinamas, jį įtraukiant į atitinkamos teisės šakos susistemintą teisės aktų kodeksą.

Bankų teisės kodeksai priimti Didžiojoje Britanijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, kaip nekeista, nelabai atspindi bankų teisinių santykių. Pastaruosiuose kodeksuose išdėstytos normos labiau apibūdina standartines situacijas bankų ir klientų santykiuose. “Kai kurie kritikai teigia, jog tokie kodeksai, kaip teisės aktai – dokumentai, labiau atspindi ne teisinius bankų teisės santykius, bet labiau juos būtų galima pavadinti „geros praktikos kodeksu“⁹³. Dažnai tokie kodeksai sukuriama bei įteisinami tiesiogiai įtakojant bankų asociacijoms. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje bankų teisės kodeksas buvo patvirtintas Britanijos bankų asociacijos pastangomis bei kitų finansų – mokesčių asociacijų įtakoje⁹⁴.

Apžvelgus Lietuvos ir kitų valstybių situaciją bankų teisės sisteminimo aspektu galima apibendrintai teigti, kad bankų teisės sisteminimo perspektyva darys lemiamą poveikį šalies bankų teisės sistemos formavimuisi. Bankų teisės normų sisteminimas padėtų mokslinius pamatus bankų teisei, be to minėtam sisteminimui yra ir realus praktinis poreikis. Vienas iš svarbesnių veiksnių, jau padaręs nemažą įtaką Lietuvos bankų teisei - tai eurointegraciniai procesai, vakarų valstybių ir savos teisinės sistemos derinimas, gyvenimo tempų ir poreikių tenkinimas. Galima teigti, kad minėtas veiksnys lems ir tolesnę bankų teisės plėtrą ir jos visos sistemos struktūrą. Autorė teigia, jog ir mūsų šalyje jau pakanka prielaidų šiam darbui pradėti, nors klausimą, kaip greitai įmanoma bankų teisės visuotinis sisteminimas, kol kas palikime neatsakytą.

⁹³ http://www.recep.ru/files/documents/Codification_Levchenko_eng.pdf. prisijungimo laikas: 2006 09 12

⁹⁴ http://www.bankingcode.org.uk/pdfdocs/BANKING_CODE.pdf prisijungimo laikas: 2006 09 12

IŠVADOS

Apibendrinant, galima teigti:

1. Lietuvoje bankų teisė suprantama kaip teisės normų visuma, kuri reglamentuoja bankų veiklą, su ja susijusius bankinius teisinius santykius. Atitinkamai bankų teisės sistema sudaro teisės normų visuma, reglamentuojanti bankų teisinę veiklą. Taip pat bankų teisės ir jos sistemos terminus supranta ir formuluoja tyrimo metu apklausti respondentai. Lietuvoje aiškios nuomonės dėl bankų teisės išskyrimo į savarankišką teisės šaką kol kas nėra: dauguma teisės teoretikų palaiko poziciją, kad bankų teisė – finansų teisės institutas.
2. Bankų teisės šaltiniais plačiaja prasme laikomi tie norminiai teisės aktai, kuriuose yra bankų teisės normų ir kurios tiesiogiai ar netiesiogiai reglamentuoja bankų teisinius santykius su skirtingais subjektais. Bankų teisės šaltiniai atitinka bendrąją teisės šaltinių sistemą, kurią sudaro tarptautinės sutartys, įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, teismų praktika, teisės doktrina, teisiniai papročiai.
3. Lietuvos bankų norminių teisės aktų hierarchijoje aukščiausią vietą užima Konstitucija, kaip pagrindinis valstybės įstatymas, kurioje bankų teisiniams santykiams reguliuoti skirtini tik du Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsniai. Įstatymai, kuriuose įtvirtintos pamatinės ir reikšmingiausios bankų teisės nuostatos, bankų teisės šaltinių sistemoje užima pagrindinę vietą Lietuvos bankų teisės šaltinių sistemoje. Tyrimo metu gauti duomenys liudija, kad įstatymai yra tie bankų teisės šaltiniai, kurie daugiausiai yra keičiami ir pildomi Europos Sąjungos teisėkūros įtakoje. Svarbiausiais bankų teisės aktais dažniausiai išskiriami Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. Poįstatyminiai teisės aktai bankų teisės šaltinių sistemoje, nors ir antraeiliai teisės aktai, kaip teigiama teisės teorijoje, tačiau praktiškai jie užima svarbiausią vietą, įgyvendinant ir tinkamai organizuojant bankų teisinius santykius.
4. Analizuojant tarptautines sutartis kaip teisės šaltinį bankų teisės šaltinių sistemoje tenka pastebėti, jog tarptautinėse sutartyse bankų teisės santykius reglamentuojančių teisės normų pasitaiko gana retai. Tarptautinės ratifikuotos sutartys, skirtingai nei pabrėžia teisės teorijos doktrina, bankų teisės šaltinių sistemoje nėra reikšmingi šaltiniai, savo reglamentuojamų sričių apimtimi. Nors teismų praktika bankų teisės klausimais nėra gausi, tačiau išaiškintos nuostatos atskleidžia ne tik bendrąją bankų teisės specifiką, pagrindinius profesinius principus, veiklos niuansus, bet tuo pačiu padeda formuoti ir gana negausiai bankų teisės doktrinai. Doktrina nėra pripažįstama pagrindiniu ir oficialiu bankų teisės šaltiniu, tačiau neabejojama, kad bankų teisei, kaip besiformuojančiai teisės šakai, reikia kuo daugiau mokslininkų darbų, teisininkų teorinių bei praktinių pastebėjimų.

Kadangi šio darbo tematika Lietuvos mokslinės doktrinos praktiškai nėra, tokia šio darbo išvada galėtų būti raginimas pradėti labiau ir išsamiau nagrinėti bankų teisę Lietuvos teisės doktrinoje. Nors papročiai daugeliu atveju taikomi tarptautinėje praktikoje, platų bankininkystės papročių taikymą bankinėje veikloje įteisina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Teisės papročiai įstatyminiu lygiu įtvirtina nusistovėjusią bankų praktiką.

5. Europos Sąjungos teisės aktų retrospektyvoje keitėsi Lietuvos bankų teisė, bankų teisės šaltinių gausa, kas įtakoja formuotis bankų teisei, kaip savarankiškai teisės šakai. Atlikto kiekybino tyrimo duomenys aiškiai rodo, jog didžiausią įtaką bankų teisės šaltinių kaitai, vystymuisi daro Europos Sąjungos teisės aktai, jų pakeitimai, iš kurių pagal svarbą reikia paminėti direktyvas ir Europos centrinio banko leidžiamus teisės aktus, kas leidžia teigti, kad bankų teisės aktų sistema Lietuvoje dar nėra iki galo susiformavusi. Kiekybiniu aspektu didžiąją bankų teisės šaltinių dalį sudaro poįstatyminiai teisės aktai, kurių leidyba buvo aktyvesnė laikotarpiu iki Lietuva įstojo į Europos Sąjungą. Kokybinio tyrimo metu išryškėjusios problemos bankų teisėje leidžia teigti, kad Lietuvoje bankų teisę ir jos atskirus šaltinius reikia analizuoti ir nagrinėti teisės doktrinoje išsamiau.
6. Bankų teisės sisteminimo reikšmė bankų teisei kaip atskirai teisės šakai bei tobulesnei teisėkūrai bankų teisinių santykių srityje būtų didelis žingsnis į priekį. Vienu aspektu, tai susisteminta bankų teisės aktų sistema leistų į bankų teisę pažvelgti kaip į savarankišką, atskirą teisės šaką; kitu aspektu tai būtų sudaryta efektyvi, patogi ir patikima teisės normų paieška bankų teisės klausimais; trečia tai, jog pačios valstybės teisininkų bei mokslinės doktrinos kūrėjų žvilgsnis į tokią susistemintą teisės šaką taptų atsakingesnis, ja labiau domėtusi, diskutuotų ir tuo pačiu tobulintų įvairiais probleminiais atitinkamos srities klausimais.

SANTRAUKA

BANKŲ TEISĖS ŠALTINIAI

Pagrindinės sąvokos: bankų teisė, bankų teisės sistema, teisės šaltinis, bankų teisės šaltiniai, bankų teisės normų sisteminimas.

Šis darbas analizuoja Lietuvos bankų teisės šaltinius, atskirai išskiria ir aptaria kiekvieno iš jų svarbą Lietuvos bankų teisės reglamentavimui. Trumpai apžvelgiama bankų teisės samprata, bankų teisės sistema, teisės šaltinio sąvoka. Atskirai aptariama bankų teisės normų sisteminimo reikšmė.

Darbe nagrinėjami Lietuvos bankų teisės kaip atskiros teisės šakos bei bankų teisės aktų, reglamentuojančių bankų teisinius santykius, ypatumai. Analizuojant bendrus teisės šaltinius atitinkamai parodoma jų vieta bankų teisės šaltinių sistemoje, nes teisingas bankų teisės šaltinių įvertinimas, jų vietos nustatymas teisės šaltinių hierarchijoje leidžia teisingai pritaikyti bankų teisės normas praktikoje.

Darbe nagrinėjami ne tik banko teisės šaltiniai, teisinio reglamentavimo problematika, tačiau atskleidžiama ir pačio bankų teisės instituto, teisės šaltinio specifika, trumpai aptariama bankų teisės samprata, jos formavimosi prielaidos. Siekiant plačiau atskleisti bankų teisės sistemų įvairovę, trumpai apžvelgiama užsienio valstybių bankų teisė, jos reglamentavimas bei sisteminimo problemos ir tendencijos.

Apžvelgiant bankų teisės šaltinių sistemą, darbe atskirai analizuojamas kiekvienas bankų teisės šaltinis kaip atskiras bankų teisės aktas: Lietuvos Respublikos Konstitucija; tarptautinės ratifikuotos sutartys, įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai bei papildomi – fakultatyvieji bankų teisės šaltiniai – doktrina, papročiai, principai, teismų praktika. Aptariamas jų išsidėstymas hierarchinėje teisės šaltinių sistemoje, nustatant kiekvieno jų vietą ir reikšmę atskirai bankų teisės šaltinių sistemoje. Analizuojami ir vertinami bankų teisės šaltinių pokyčiai narystės Europos Sąjungoje kontekste. Didžiausias dėmesys darbe skiriamas išsamiai normino teisės akto kaip pagrindinio bankų teisės šaltinio analizei.

Darbe taip pat analizuojami bankų teisės šaltinių skirtumai ir panašumai su gretimomis jai teisės šakų šaltiniais, jų reglamentavimas. Atskirai aptariama bankų teisės normų sisteminimo, kaip bankų teisės šakos pripažinimo galimybės, reikšmė. Šiuolaikinių tendencijų ir užsienio valstybių praktikos kontekste svarstomos bankų teisės normų sisteminimo galimybės ir kryptys. Darbas duoda diskusiją ir pasiūlymų apie bankų teisės sisteminimą ateityje.

SUMMARY

BANKING LAW SOURCES

Main concepts: banking law, system of banking law, a law source, banking law sources, systematization of banking law norms.

This paper analyzes Lithuanian banking law sources, distinguishes and discusses the importance of each of them to regulation of Lithuanian banking law. Conception of banking law, system of banking law, and concept of a law source is briefly reviewed. The importance of systematization of banking law norms is discussed separately.

Peculiarities of banking law of the Republic of Lithuania as a separate branch of law as well as peculiarities of banking law acts regulating legal relations of banks are analyzed in the paper. By analyzing general sources of branches of law, their position in the system of banking law sources is indicated, for righteous assessment of sources of banking law, institution of their position in hierarchical system of law sources enables to put into practise the rules of banking law.

Not only sources of banking law and topics of legal regulation are analyzed but also institution of banking law itself and particularity of a law source is inducted, as well as conception of banking law and premises of its formation are briefly discussed in the paper. In order to induct variety of systems of banking law more widely, banking law of foreign countries, its regulation as well as problems and tendencies of systematization are briefly reviewed.

While reviewing the system of banking law sources, every banking law source is separately analyzed in the paper as a separate banking law act: the Constitution of the Republic of Lithuania, ratified international treaties, laws, post-law legal acts and additional – facultative – banking law sources – doctrine, customs, principles, and court practice. Their arrangement in hierarchical system of law sources is discussed by determining position and significance of each of them in the system of law sources. Changes of law sources in the context of membership in the European Union are analyzed and assessed. Focal attention is paid to a thorough analysis of a standard legal act as the main source of banking law.

Differences and similarities of banking law sources to sources of similar kind of law are also analyzed in the paper. Significance of systematization of banking law norms as a possibility to recognize the branch of banking law is discussed separately. Possibilities and directions of systematization of banking law norms are discussed in the context of modern tendencies and

practice of foreign countries. The paper provides a discussion and suggestions concerning systematization of banking law norms in the future.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija //Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas //Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
3. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas //Valstybės žinios. 2001, Nr. 28-890.
4. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr.54-1832.
5. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios.-2002, Nr.: 91-3891.
6. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios.-2003, Nr.: 117-5318.
7. Lietuvos Respublikos indėlių ir išipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios.- 2002, Nr.:65-2635; 2004, Nr.:54-1829.
8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios.-2000, Nr.:64-1914; 2003, Nr.:123-5574.
9. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas // Valstybės žinios.-1995, Nr.:26-578; 2000, Nr.:45-1289.
10. Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymas // Valstybės žinios.-2000, Nr.:45-1288; 2004, Nr.:61-2181.
11. Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymas // Valstybės žinios.-1993, Nr.:28-640.
12. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios.- 1999, Nr.:97-2775; 2003, Nr.:61-2753.
13. Lietuvos Respublikos hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymas // Valstybės žinios.-2003, Nr.:97-4317.
14. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas // Valstybės žinios.-1996, Nr.:16-412; 2001, Nr.:112-4074.
15. Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymas // Valstybės žinios.-2003, Nr.:61-2754; 2004, Nr.:61-2184.
16. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios.- 1999, Nr.:30-851.
17. Lietuvos Respublikos čekių įstatymas // Valstybės žinios.- 1999, Nr.:30-852.

18. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo bei čekių įstatymo įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios.-1999, Nr.:30-853.
19. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas// Valstybės žinios.-1994, Nr. 46-851.
20. Lietuvos Respublikos įstatymas “Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos” //Valstybės žinios. 1993, Nr. I - 119.
21. Unifikuotos dokumentinių akredityvų taisyklės (TPR publikacija Nr. 500, 1993 m. redakcija).

Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai:

1. Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl kredito įstaigoms skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui" 174 - 6479.
2. Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių” (2004 01 29 Nr. 1)// Valstybės žinios. 2004, Nr. 22-696.
3. Lietuvos banko valdybos nutarimas 2002 m. kovo 14 d. nutarimo Nr. 38„Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių patvirtinimo” pakeitimo. (2005 04 28 Nr. 66)// Valstybės žinios. 2005, Nr.59-2087.
4. Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politikos patvirtinimo” (2003 09 11 Nr. 92)// Valstybės žinios. 2003, Nr.88-4011.
5. Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl operacinės rizikos valdymo banke bendrųjų nuostatų” (2003 08 06 Nr. 74)// Valstybės žinios. 2003, Nr.77-3568.
6. Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių pakeitimo” (2003 06 12 Nr. 57)// Valstybės žinios. 2003, Nr.58-2635.

Tarptautinės sutartys

1. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys “Ženevos konvencija dėl Vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo” // Valstybės žinios.- 1992, Nr.:26-766.
2. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys “1930 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo” // Valstybės žinios.- 2000, Nr.:22-550.
3. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys „1931 metų Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant čekius sprendimo“ // Valstybės žinios.-2000, Nr.:22-551.

4. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys „Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu ir jos protokolai, pasirašyti 1929 m. balandžio 20 d. Ženevoje“ // Valstybės žinios.-2004, Nr.:40-1290.

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
2. Protokolas dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto. 2004
3. Reglamentas Nr. 1338/2001 „Dėl priemonių, būtinų euro apsaugai nuo padirbinėjimo“
4. Reglamentas Nr. 1339/2001 „Dėl priemonių, būtinų euro apsaugai nuo padirbinėjimo, tose valstybėse, kurios nėra priėmusios euro kaip savo bendros valiutos“
5. Direktyva Nr. 2000/12/EB „Dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos“.
6. Direktyva Nr. 97/5/EB "Dėl tarptautinių kredito pervedimų".
7. Direktyva Nr. 98/26/EB "Dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose".
8. 2000 m. rugsėjo 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/28/EB, iš dalies pakeičianti Direktyvą 2000/12/EB dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos.
9. 2005 m. gruodžio 30 d. ECB nuomonė Lietuvos banko prašymu dėl įstatymo, iš dalies keičiančio Lietuvos banko įstatymą, projekto. CON/2005/60.
10. 2005 m. spalio 26 d. ECB nuomonė Lietuvos banko prašymu dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto. CON/2005/38.

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 1 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos panaudojimo krypties“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1994, Nr. 7-11 b.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės žinios. 1995, Nr. 86-1949.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 31 d. nutartis „ Dėl bankų atsakomybės už bankui patiktų pinigų neišsaugojimą“. Civilinė byla Nr. 3 k-3-1345/2000.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis „Dėl nuostolių atlyginimo“ Civilinėje byloje Nr. 2A-173/2006.
5. Teisingumo Teismo sprendimas *Europos Bendrijų Komisija/Europos centrinis bankas* (C-11/00, Rink. p. [2003] I-7147).

Mokslinė literatūra

1. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas.- Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. Aleknevičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius, 2005.
3. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998.
4. Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002.
5. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius, 1999.
6. Černius R., Toločko V. Teisinė bankų veiklos aplinka. Vilnius. 2002.
7. Darulienė L. Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą. Vilnius, 2002.
8. Galginaitis J. Stankevičius R. Draudimo teisė. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
9. Glendon M.A., Gordon M.W., Osakwe C. Vakarų teisės tradicijos. Vilnius: Pradai, 1993.
10. Grižibauskienė E. Patikimo banko paieškos//Vadovo pasaulis. 2003. Nr. 2.
11. Katkus V. Šiuolaikinės bankininkystės principai. Vilnius, 2000.
12. Kelsen H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002.
13. Kiršienė J. Ir kt. Civilinė teisė. I. Tomas. Vilnius.:LTU, 2004.
14. Leonas P. Teisės enciklopedijos paskaitos. – Vilnius: Pozicija, 1995.
15. Mikelėnas V. ir kt. Teismo procesas. Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.
16. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 1997.
17. Stačiokas S. Komentarai ir diskusijos // Konstitucija, žmogaus teisės, teisinė valstybė: Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.
18. Stankevičius R. Lietuvos draudimo teisės šaltiniai//Teisė, 2002. Nr. 42.
19. Šadžius L. Lietuvos komercinių bankų raida ir integracija į Europos Sąjungos finansų sistemą. Vilnius, 2005.
20. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
21. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.

22. Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. Vilnius, 2000.
23. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
24. Vaškelaitis V. Pinigai:centriniai bankai ir jų funkcijos. Lietuvos mokslas.2006.
25. Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P. Civilinė teisė: vadovėlis. – Kaunas: Vija, 1997.
26. Pietrzak.B System bankowy w: B. Pietrzak, Z. Polański, System finansowy w Polsce. Lta dziewięć-dziesiąte. – Warsaw, 2001
27. Алексеева Д.Г., Хоменко Е.Г. Банковское право: Вопросы и ответы. - М.: Юриспруденция, 2003.
28. Ефимова Л.Г. Банковское право. М.: БЕК, 1994.
29. Тедеев А.А. Банковское право в схемах и таблицах с комментариями. Москва. 2005.

Internetinių puslapių nuorodos

1. Europos centrinis bankas, eurosistema, europos centrinių bankų sistema. Europos centrinis bankas. 2006. <http://www.ecb.int/pub/pdf/infobr/ecbbr2006lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 10 22
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo svetainė Internetė adresu www.litlex.lt prisijungimo laikas: 2006 09 20
3. Lietuvos bankas <http://www.lbank.lt> prisijungimo laikas: 2006 09 20
4. Lietuvos bankų asociacija <http://www.lba.lt> prisijungimo laikas: 2006 09 20
5. Lietuvos Respublikos finansų ministerija <http://www.finmin.lt> prisijungimo laikas: 2006 08 14
6. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija <http://www.ukmin.lt> prisijungimo laikas: 2006 08 14
7. Nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos centriniu banku dėl teisinių nuostatų projekto vadovas. Europos centrinis bankas. 2005. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 10 20
8. Pranešimas apie konvergenciją 2004. <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 08 14
9. Pranešimas apie konvergenciją. 2006. <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2006lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 08 14

10. Stojimo į Europos Sąjungą sutartis lietuvių kalba, bendra informacija ir naujienos apie Europos Sąjungą <http://www.euro.lt> prisijungimo laikas: 2006 08 14
11. <http://www.law.nyu.edu/centralbankscenter/texts/order.html>. prisijungimo laikas: 2006 09 20
12. <http://www.lb.lt/lt/aktai/index.htm>. prisijungimo laikas: 2006 09 15
13. [http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/aplinka/doc/InvestSutart%20\(060725\).doc](http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/aplinka/doc/InvestSutart%20(060725).doc) prisijungimo laikas: 2006 09 15
14. http://www.euro.lt/lpnp/lit/ad/AD_303.pdf prisijungimo laikas: 2006 09 02
15. http://www.euro.lt/lpnp/lit/ad/AD_303.pdf prisijungimo laikas: 2006 09 02
16. http://www.recep.ru/files/documents/Codification_Levchenko_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2006 09 12
17. <http://www.bankingcode.org.uk/pdffdocs/BANKING%20CODE.pdf> prisijungimo laikas: 2006 09 12
18. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005lt.pdf> prisijungimo laikas: 2006 10 22
19. <http://www.lkz.lt/startas.htm>. prisijungimo laikas: 2006 07 25

PRIEDAI

1. PRIEDAS. Kiekybinis bankų teisės šaltinių tyrimas.

Duomenys	2003 05 01 2004 05 01	Pobūdis		Kiekis	Komentariai, reglamentuojami klausimai	2005 05 01 2006 05 01	Pobūdis		Kiekis	Komentariai, reglamentuojami klausimai
		Naujas	Pakeistas				Naujas	Pakeistas		
LR ĮSTATYMAI:		2	22	24	16 įstatymų pakeitimų buvo atlikti dėl ES direktyvų įgyvendinimo. Daugiausiai buvo keičiamas LR Lietuvos banko įstatymas (4 pakeitimai), pinigų plovimo prevencijos įstatymas (4 pakeitimai); LR Finansų įstaigų įstatymas (3 pakeitimai). Nauji įstatymai priimti - LR bankų ir LR hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymai.		-	7	7	6 įstatymų pakeitimai buvo atlikti dėl ES teisės aktų įgyvendinimo. LR Konstitucijos keitimas.
POJĖSTATYMINIAI TEISĖS AKTAI:		36	29	65	Didžiąsą dalį (41 teisės aktas) poįstatyminių aktų sudaro Lietuvos banko valdybos nutarimai, iš jų 22 nutarimai priimti nauji (10 proc. nutarimų priimti dėl proginių monetų) ir 19 nutarimų pakeitimų. Juose dominuoja taisyklių, reikalavimų ir tvarkų, susijusių su Lietuvos banko kompetencija, veiklos rizikos normatyvais, patvirtinimas, nustatymas ir jų pakeitimas. Taip pat žymią dalį poįstatyminių aktų leidyboje sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai (22 nutarimai, iš jų: 12 naujų nutarimų ir 10 nutarimų pakeitimų). Daugiausiai juose reglamentuojami klausimai: lengvatiniai kreditai, atkurtos santaupos, valstybės garantijos, paskolos ir kt.		27	14	41	Didžiąsą dalį (23 teisės aktai) poįstatyminių aktų sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, iš jų 14 nutarimai priimti nauji ir 9 nutarimų pakeitimų. Žymią dalį sudaro nutarimai, dėl įstatymų, susijusių su bankine veikla, pakeitimo. Lietuvos banko valdybos nutarimai užima antrąją vietą, kas sudaro 12 nutarimų, iš jų: 9 priimti nauji (44 proc. nutarimų priimti dėl proginių monetų) ir 3 nutarimų pakeitimai. Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymai šiuo laikotarpiu sudaro tik 12 proc.
EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS AKTAI (įtakojantys Lietuvos bankų teisės šaltinių kaitą)		4	4	8	Šiuo laikotarpiu kaip svarbiausius teisės šaltinius galima išskirti direktyvas ir Europos centrinio banko teisės aktus (50 proc. ir 50 proc.). Direktyvos, įtakojančios LR įstatymų, reglamentuojančių bankų veiklą, kaitą, jų reglamentuojami klausimai: finansinė atskaitomybė, finansinių priemonių rinkos; rizikos vertinimas; pirkimų vertė/sutarčių ribos. Europos centrinio banko priimti sprendimai Europos centrinio banko kapitalo dalių klausimais, reglamentas dėl konsoliduoto balanso.		22	5	27	Didžiąją dalį, t.y. 89 proc. šiuo laikotarpiu priimtų Europos Sąjungos teisės aktų bankų teisės klausimais sudaro Europos centrinio banko nuomonės ir sprendimai. ECB nuomonėse vyrauja klausimai, susiję su euro įvedimu. Dvi direktyvos ir Komisijos reglamentas, iš dalies keičiantys ir pataisantys direktyvą dėl viešųjų pirkimų vertės.

TARPTAU- TINĖS SUTARTYS		1	-	1	Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu ir jos protokolai.		-	-	-	
TEISMO NUTARTYS		2	-	2	Bendrosios paskolos sutarties nuostatos, paskolos sutartis, kreditavimas		3	-	3	Bendrosios paskolos sutarties nuostatos; nuostolių atlyginimas

2. PRIEDAS. Specialistų apklausa.

Specialistai	<i>Lietuvos banko vyresnysis juriskonsultas</i>	<i>Banko teisininkas</i>	<i>Mokymosi įstaigos dėstytoja</i>	<i>Banko teisės departamento direktorius</i>	<i>Advokatas</i>
<p>Klausimai</p> <p>1. Ar Jūsų manymu, Lietuvoje yra susiformavusi bankų teisė kaip atskira teisės šaka; bankų teisės sistema, kaip ją apibūdintumėte?</p>	<p>Bankų teisę reglamentuoja atitinkami Lietuvos Respublikos įstatymai (Lietuvos banko įstatymas IX-205 redakcija su pakeitimais IX-1998 ir IX-2069, Finansų įstaigų įstatymas IX-1068, Bankų įstatymas IX-2085, Centrinės kredito unijos įstatymas IX-2101, Kredito unijų įstatymas (nauja redakcija nepriimta). Lietuvos bankas norminiais teisės aktais yra nustatęs specialias taisykles, išplaukiančias iš atitinkamų Lietuvos Respublikos įstatymų (licencijos, leidimai, normatyvai, priežiūra, atskaitomybė). Darytina išvada, kad atskiros bankų teisės šakos kaip ir nėra.</p>	<p>Kaip atskira teisės šaka, bankų teisė nėra susiformavusi. Yra visa eilė teisės aktų, poįstatyminių aktų, kurie reglamentuoja kredito įstaigų veiklą. Sistema yra, tačiau ji padrika.</p>	<p>Manau, kad būtų galima išskirti tokią atskirą teisės rūšį, kaip bankų teisė, kadangi tai pakankamai plati veiklos sfera, daugybė tų sritį reglamentuojančių teisės aktų.</p>	<p>Manau, kad nėra. Teoriškai galima išskirti tokią atskirą teisę, kaip teisės normų visumą, kuri reglamentuoja bankų veiklą, bet savarankiška teisės šaka, jos nelaikyčiau. Įvertinant reglamentuojamų visuomeninių santykių apimtį ir specifiką (skirtumą nuo kitų santykių), manau, teisingiau teigti, kad bankų teisė yra finansų teisės institutas.</p>	<p>Manau, kad atskiros teisės šakos nėra, o yra priimta daug teisės aktų, kurie reguliuoja tą sferą. Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktų šioje srityje daugėja, būtų galima diskutuoti, ar nereikia jos išskirti kaip teisės šakos. Bankų teisės sistemą suprantu, kaip įvairiausių teisės aktų visumą, kuri reguliuoja santykius, susiklostančius bankinėje veikloje.</p>
<p>2. Koks bankų teisės aktas, Jūsų manymu, yra svarbiausias ir labiausiai įtakojantis bankų teisės struktūrą?</p>	<p>Finansų staigų įstatymas, Bankų įstatymas, Centrinės kredito unijos įstatymas</p>	<p>Visus bankų teisės aktus reikia aiškinti sistemai ir vieno be kito nesuderinus negalima taikyti. Taigi, visi jie yra be galo svarbūs ir vieno kaip tokio negalima išskirti.</p>	<p>Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – tai teisės aktai, kuriuose dominuoja pagrindinės bankų veiklą reguliuojančios nuostatos.</p>	<p>privatinės teisės prasme - Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, o viešosios teisės - LR bankų įstatymas (galima pridėti ir LR finansų įstaigų įstatymą</p>	<p>Greičiausiai negalima išskirti nė vieno teisės akto kaip pagrindinio, nes visi yra svarbūs tai sričiai, kurią jie reguliuoja. taikyti reikia visus sistemai.</p>

<p>3. Ar reikėtų bankų teisės aktus sisteminti? Jei taip, koks Jūsų manymu būtų geriausias būdas tai padaryti?</p>	<p>Šie aktai jau yra sistemunami. LB leidžia Teisės aktų rinkinį-segtuvą lietuvių kalba. Taip pat yra leidžiamas mažesnės apimties rinkinys-segtuvas anglų kalba. Egzistuoja rodyklė anglų kalba.</p>	<p>Sisteminti būtinai reikia, kadangi sunku surasti reikiamą teisės normą greitai. Siūlyčiau sudaryti atskirą bankų teisės kodeksą, kuriame būtų sutraukti visi bankų teisės aktai, atitinkamą sritį reglamentuojančias teisės normas sudėti į vieną skyrių ir pan. Kitas variantas, mano nuomone, prastesnis tai - norminių aktų sąvadas.</p>	<p>Manau, kad atsižvelgiant į išsivysčiusių valstybių praktiką reikėtų sisteminti.</p>	<p>Privatinės teisės prasme – bankų teisė iš esmės yra kodifikuota - turime LR civilinį kodeksą. Viešosios teisės prasme - specialistams tokio poreikio nėra, o paprastiems žmonės (vartotojams) tokie teisės aktai nėra labai aktualūs, taigi, negalėčiau pasakyti, kad toks sisteminimas labai aktualus visai visuomenei ir yra pirmas dalykas.</p>	<p>Manau, kad vien bankų veiklą reglamentuojančių teisės aktų sisteminti netikslinga. Galbūt būtų galima sisteminti visus teisės aktus, susijusius su finansinių paslaugų teikimu. Civilinė teisė Lietuvoje yra kodifikuota, o jame ir yra svarbiausios normos, reguliuojančios finansų sistemą.</p>
<p>4. Kokie veiksniai labiausiai įtakoja bankų teisės aktų kaitą ?</p>	<p>Bent jau nuo 1997 m. didžiausią įtaką daro Europos Sąjungos direktyvų perkėlimas į nacionalinę teisę. Šiuo pagrindu priimti Finansų įstaigų įstatymas, Bankų įstatymas, Centrinės kredito unijos įstatymas.</p>	<p>Teisės aktų derinimas su Europos Sąjungos teise. Kita vertus, viskas tobulėja, atsiranda nauji žmonių poreikiai, kuriamos naujos paslaugos rinkoje (pvz.: dėl suaktyvėjusio busto kreditavimo Lietuvos bankas svarsto galimybę pakeisti kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklės, kurios pristabdytų paskolų įkeičiant nekilnojamąjį turtą išdavimą, tiksliau - pabrangintų tokias paskolas, padidintų palūkanas); naujų technologijų, paslaugų ir galimybių atsiradimas</p>	<p>Sparčiai besikeičianti bankų veikla, keičiami ir priimami nauji Europos Sąjungos institucijų dokumentai, su kuriais turi būti suderinti Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys bankų veiklą.</p>	<p>Lietuvos narystė Europos Sąjungoje. Pasikeitimai buvo labai reikšmingi - įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus: yra priimti tiek dabartinis LR bankų, tiek LR finansų įstaigų, tiek kiti įstatymai, aktualūs bankų veiklai – LR Mokėjimų įstatymas, LR pinigų plovimo prevencijos įstatymas ir kt.; Dabar jau labiau kaitą įtakoja Europos Sąjungos teisės aktų pasikeitimai (pvz. dabar derinama ES vartojamojo kreditavimo direktyvos nauja redakcija, vadinasi, ją priėmus, reikės gyvendinti per Lietuvos Respublikos teisės aktus</p>	<p>Kaip ir kitų teisės šakų įstatymų kaitą, taip ir bankų teisės aktų kaitą manau įtakoja nekokybiškas teisėkūros procesas. Užtenka pažiūrėti, kiek kartų keičiami įstatymai arba kiek Konstitucinis teismas teisės aktų pripažįsta prieštaraujančiais Konstitucijai.</p>

<p>5. Jūsų manymu, kokios struktūrinės permainos bankų teisėje palengvintų teisininkų ir paprastų žmonių naudojamasi bankų teisės aktais?</p>	<p>Mano manymu šie aktai yra gana suprantami. Gal tik kai kurie specifiniai aktai savo turiniu yra labiau prieinami specialistams, dirbantiems tam tikroje srityje. Pvz. Šiuo metu yra parengti LB teisės aktų, kurie perkels direktyvų 32006L0048 ir 32006L0049 reikalavimus.</p>	<p>Palengvinti gali elektroninės technologijos (pvz LITLEX), elektroniniai katalogai; Teisės aktais viskas yra reglamentuota, tereikia juos susiteminti ar kažkaip pritaikyti patogesniai naudojimuisi.</p>	<p>Manyčiau, kad problemos dėl naudojimosi bankų teisės aktais susijusios su šių teisės aktų turiniu.</p>	<p>Abejočiau, ar struktūrinės permainos bankų teisėje galėtų palengvinti naudojamasi bankų veiklą reglamentuojančiais teisės aktais. Nebent galima būtų atskirai išskirti ir reglamentuoti bankų teisės institutus.</p>	<p>Nemanau, kad reikia kokių struktūrinių permainų, labiau akcentuočiau žmonių teisinį švietimą, kad teisės aktus praktikoje galėtų pritaikyti ne tik teisininkai, bet ir kiti piliečiai.</p>
<p>6. Kaip bankų teisės aktų sistemą Lietuvoje Jūs įsivaizduojate ateityje? Kokia ji turėtų būti? Kokius minusus/plusus dabar matote ir kas turėtų būti tobulinama?</p>	<p>Šiuo metu egzistuojanti sistema yra gana aiški. Įstatymai nustato pagrindines normas, o norminiai įstatymų lydimieji aktai jas realizuoja. Pačios sistemos formavimąsi lems rinkos procesai – kai visų trijų rūšių reguliuojamos įmonės veiks finansiniame konglomerate. Tai kredito, finansinio tarpininkavimo ir draudimo (perdraudimo) įmonės. Šia kryptimi vystosi Europos Sąjungos finansų rinka. Lietuvos rinka yra Europos Sąjungos rinkos dalis.</p>	<p>Sudėtingėjant žmonių santykiams (teisine prasme) sudėtingės ir teisinė sistema. Manau, bankų teisės sistema tobulės, galbūt susiformuos ir atskira teisės šaka.</p>	<p>Mano nuomone, Lietuvos bankininkystės sistema judės tokių teisės sistemų linkme, kaip Europos valstybės ar net islamo.</p>	<p>Manyčiau, kad ateityje neturėtų būti atskirai išskiriama bankų teisė. Jau ir šiuo metu nemažai teisės aktų nereglamentuoja vien bankų veiklą, o yra skirti visų finansines paslaugas teikiančių asmenų ir jų veiklos reglamentavimui. Manau, kad ateityje ši tendencija tik stiprės."</p>	<p>Greičiausiai visi minusai išryškės per praktinį taikymą, tada iškilusios problemos ir bus sprendžiamos teisės pakeitimų būdu.</p>

